

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1 (14. Jātaka-
aṭṭhakathā-1)

11. Το βιβλίο των έντεκα (11. Ekādasakanipāto)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1

11. Ekādasakanipāto

455. Mātuposakajātakavaṇṇanā

Tassa nāgassa vippavāsenāti idaṃ satthā jetavane viharanto mātuposakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu sāmajātakavatthusadisameva. Satthā pana bhikkhū āmantetvā “mā bhikkhave, etaṃ bhikkhuṃ ujjhāyittha, porāṇakapaṇḍita tiracchānayaniyaṃ nibbattāpi mātara viyuttā sattāhaṃ nirāhāratāya sussamānā rājārahaṃ bhojanaṃ labhitvāpi ‘mātara vinā na bhuñjissāmā’ti mātaraṃ disvāva gocaraṃ gaṇhiṃsū’ti vatvā tehi yācito atītamāhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese hatthiyoniyaṃ nibbattitvā sabbaseto ahosi abhirūpo dassanīyo pāsādiko lakkhaṇasampanno asīti hatthisahassaparivāro. So jarājiṇṇaṃ mātaraṃ posesi, mātā panassa andhā. So madhuramadhurāni phalāphalāni hatthīnaṃ datvā mātu santikaṃ pesesi. Hatthī tassā adatvā attanāva khādanti. So pariggaṇhanto taṃ pavattiṃ ṇatvā “yūthaṃ chaḍḍetvā mātameva posessāmī’ti rattibhāge aññesaṃ hatthīnaṃ ajānantānaṃ mātaraṃ gahetvā caṇḍoraṇapabbatapādaṃ gantvā ekaṃ naḷiniṃ upanissāya tthitāya pabbataguḥāyaṃ mātaraṃ tthapetvā posesi. Atheke bārāṇasivāsī vanacarako maggamūlho disaṃ vavatthapetuṃ asakkonto mahantena saddena paridevi. Bodhisatto tassa saddaṃ sutvā “ayaṃ puriso anātho, na kho pana metaṃ patirūpaṃ, yaṃ esa mayi tthite idha vinasseyyā’ti tassa santikaṃ gantvā taṃ bhayena palāyantaṃ disvā “ambho purisa, natthi te maṃ nissāya bhayaṃ, mā palāyi, kasmā tvaṃ paridevanto vicarasi’ti pucchitvā “sāmi, ahaṃ maggamūlho, ajja me sattamo divaso’ti vutte “bho purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manussapathe tthapessāmī’ti taṃ attano piṭṭhiyaṃ nisīdāpetvā araṇṇā nīharitvā nivatti. Sopi pāpo “nagaraṃ gantvā raṇṇo āroccessāmī’ti rukkhasaṇṇaṃ pabbatasaṇṇaṃ karontova nikkhamitvā bārāṇasiṃ agamāsi.

Tasmiṃ kāle raṇṇo maṅgalaḥatthī kālamakāsi. Rājā “sace kenaci katthaci opavayhaṃ kātuṃ yuttarūpo hatthī diṭṭho atthi, so ācikkhatū’ti bheriṃ carāpesi. So puriso rājānaṃ upasaṅkamitvā “mayā, deva, tumhākaṃ opavayho bhavituṃ yuttarūpo sabbaseto sīlavā hatthirājā diṭṭho, ahaṃ maggaṃ dassessāmi, mayā saddhiṃ hatthācariye pesetvā taṃ gaṇhāpethā’ti āha. Rājā “sādhū’ti “imaṃ maggadesakaṃ katvā araṇṇaṃ gantvā iminā vuttaṃ hatthināgaṃ ānethā’ti tena saddhiṃ mahantena parivārena hatthācariyaṃ pesesi. So tena saddhiṃ gantvā bodhisattaṃ naḷiniṃ pavisitvā gocaraṃ gaṇhantaṃ passi. Bodhisattopi hatthācariyaṃ disvā “idaṃ bhayaṃ na aññato uppannaṃ, tassa purisassa santikā uppannaṃ bhavissati, ahaṃ kho pana mahābalo hatthisahassampi viddhaṃsetuṃ samattho homi, kujjhivā saraṭṭhakaṃ senāvāhanaṃ nāsetuṃ, sace pana kujjhissāmi, sīlaṃ me bhijjissati, tasmā ajja sattīhi koṭṭhiyamānopi na kujjhissāmī’ti adhiṭṭhāya sīsaṃ nāmetvā niccalova aṭṭhāsi. Hatthācariyo padumasaraṃ otarivā tassa lakkhaṇasampattiṃ disvā “ehi puttā’ti rajatadāmasadisāya soṇḍāya gahetvā sattame divase bārāṇasiṃ

pāpuṇi. Bodhisattamātā pana putte anāgacchante “putto me rājarājamahāmattādīhi nīto bhavissati, idāni tassa vippavāsenā ayaṃ vanasaṇḍo vaḍḍhissatī”ti paridevamānā dve gāthā abhāsī -

1. “Tassa nāgassa vippavāsenā, virūḷho sallakī ca kuṭajā ca;
Kuruvindakaravīrā bhisasāmā ca, nivāte pupphitā ca kaṇikārā.
2. “Kocideva suvaṇṇakāyurā, nāgarājaṃ bharanti piṇḍena;
Yattha rājā rājakumāro vā, kavacamabhihessati achambhito”ti.

1-2. Tattha virūḷhāti vaḍḍhitā nāma, natthettha saṃsayoti asaṃsayavasenevamāha. Sallakī ca kuṭajā cāti indasālarukkhā ca kuṭajarukkhā ca. Kuruvindakaravīrā bhisasāmā cāti kuruvindarukkhā ca karavīranāmakāni mahātiṇāni ca bhisāni ca sāmākāni cāti attho. Ete ca sabbe idāni vaḍḍhissantīti paridevati. Nivātetī pabbatapāde. Pupphitāti mama puttena sākhaṃ bhaṇṇitvā akhādiyamānā kaṇikārāpi pupphitā bhavissantīti vuttaṃ hoti. Kocidevāti katthacideva gāme vā nagare vā. Suvaṇṇakāyurāti suvaṇṇābharaṇā rājarājamahāmattā. Bharanti piṇḍenāti ajja mātuposakaṃ nāgarājaṃ rājārahassa bhojanassa suvaḍḍhitena piṇḍena posenti. Yatthāti yasmim nāgarāje rājā nisīditvā. Kavacamabhihessatīti saṅgāmaṃ pavisitvā paccāmittānaṃ kavacaṃ abhihanissati bhindissati. Idaṃ vuttaṃ hoti - “yattha mama putte nisinno rājā vā rājakumāro vā achambhito hutvā sapattānaṃ kavacaṃ hanissati, taṃ me puttaṃ nāgarājānaṃ suvaṇṇābharaṇā ajja piṇḍena bharantī”ti.

Hatthācariyopi antarāmaggeva rañño sāsanaṃ pesesi. Taṃ sutvā rājā nagaraṃ alaṅkārapesi. Hatthācariyo bodhisattaṃ katagandhaparibhaṇḍaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ hatthisālaṃ netvā vicitrasāṇiyā parikkhipāpetvā rañño ārocāpesi. Rājā nānaggarasabhojanaṃ ādāya gantvā bodhisattassa dāpesi. So “mātaraṃ vinā gocaraṃ na gaṇhissāmī”ti piṇḍaṃ na gaṇhi. Atha naṃ yācanto rājā tatiyaṃ gāthamāha -

3. “Gaṇhāhi nāga kabaḷaṃ, mā nāga kisako bhava;
Bahūni rājakiccāni, tāni nāga karissasī”ti.

Taṃ sutvā bodhisatto catutthaṃ gāthamāha -

4. “Sā nūnasā kapaṇikā, andhā aparīṇāyikā;
Khāṇuṃ pādena ghaṭṭeti, giriṃ caṇḍoraṇaṃ patī”ti.

Tattha sā nūnasāti mahārāja, nūna sā esā. Kapaṇikāti puttaviyogena kapaṇā. Khāṇunti tattha tattha patitaṃ rukkhakaliṅgaraṃ. Ghaṭṭetīti paridevamānā tattha tattha pādena pothentī nūna pādena hanati. Giriṃ caṇḍoraṇaṃ patīti caṇḍoraṇapabbatābhīmukhī, pabbatapāde paripphandamānāti attho.

Atha naṃ pucchanto rājā pañcamaṃ gāthamāha -

5. “Kā nu te sā mahānāga, andhā aparīṇāyikā;
Khāṇuṃ pādena ghaṭṭeti, giriṃ caṇḍoraṇaṃ patī”ti.

Bodhisatto chaṭṭhaṃ gāthamāha -

6. “Mātā me sā mahārāja, andhā aparīṇāyikā;
Khāṇuṃ pādena ghaṭṭeti, giriṃ caṇḍoraṇaṃ patī”ti.

Rājā chaṭṭhagāthāya tamatthaṃ sutvā muñcāpento sattamaṃ gāthamāha -

- 7.** “Muñcathetaṃ mahānāgaṃ, yoyaṃ bharati mātaraṃ;
Sametu mātaraṃ nāgo, saha sabbehi ñātibhī”ti.

Tattha yoyaṃ bharatīti ayaṃ nāgo “ahaṃ, mahārāja, andhaṃ mātaraṃ posemi, mayā vinā mayhaṃ mātā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissati, tāya vinā mayhaṃ issariyena attho natthi, ajja me mātu gocaraṃ alabhantiyā sattamo divaso”ti vadati, tasmā yo ayaṃ mātaraṃ bharati, etaṃ mahānāgaṃ khippaṃ muñcatha. Sabbehi ñātibhīti saddhiṃ esa mātaraṃ sametu samāgacchatūti.

Aṭṭhamanavamā abhisambuddhagāthā honti -

8. “Mutto ca bandhanā nāgo, muttamādāya kuñjaro;
Muhuttaṃ assāsavitvā, agamā yena pabbato.
9. “Tato so naḷiniṃ gantvā, sītaṃ kuñjarasevitaṃ;
Soṇḍāyūdakamāhatvā, mātaraṃ abhisiñcathā”ti.

8-9. So kira nāgo bandhanā mutto thokaṃ vissamitvā rañño dasarājadhammagāthāya dhammaṃ desetvā “appamatto hohi, mahārājā”ti ovādaṃ datvā mahājanena gandhamālādīhi pūjyamāno nagarā nikkhamitvā tadaheva taṃ padumasaraṃ patvā “mama mātaraṃ gocaraṃ gāhāpetvāva sayaṃ gaṇhissāmī”ti bahuṃ bhisamuḷālaṃ ādāya soṇḍapūraṃ udakaṃ gahetvā guhāleṇato nikkhamitvā guhādvāre nisinnāya mātuyā santikaṃ gantvā sattāhaṃ nirāhāratāya mātu sarīrassa phassapaṭilābhatthaṃ upari udakaṃ siñci, tamatthaṃ āvikaronto satthā dve gāthā abhāsi. Bodhisattassa mātāpi “devo vassatī”ti saññāya taṃ akkosantī dasamaṃ gāthamāha -

- 10.** “Koyaṃ anariyo devo, akālenapi vassati;
Gato me atrajo putto, yo mayhaṃ paricārako”ti.

Tattha atrajoti attato jāto.

Atha naṃ samassāsento bodhisatto ekādasamaṃ gāthamāha -

- 11.** “Uṭṭhehi amma kiṃ sesi, āgato tyāhamatrajo;
Muttomhi kāsirājena, vedehena yasassinā”ti.

Tattha āgato tyāhanti āgato te ahaṃ. Vedehenāti ñāṇasampannena. Yasassināti mahāparivārena tena raññā maṅgalahatthibhāvāya gahitopi ahaṃ mutto, idāni tava santikaṃ āgato uṭṭhehi gocaraṃ gaṇhāhīti.

Sā tuṭṭhamānasā rañño anumodanaṃ karontī osānagāthamāha -

- 12.** “Ciraṃ jīvatu so rājā, kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano;
Yo me puttaṃ pamocesi, sadā vuddhāpacāyika”nti.

Tadā rājā bodhisattassa guṇe pasīditvā naḷiniyā avidūre gāmaṃ māpetvā bodhisattassa ca mātu cassa nibaddhaṃ vattaṃ paṭṭhapesi. Aparabhāge bodhisatto mātari kālakatāya tassā sarīraparihāraṃ katvā kāraṇḍakaassamapadaṃ nāma gato. Tasmīṃ pana ṭhāne himavantato otaritvā pañcasatā isayo vasiṃsu, taṃ vattaṃ

tesaṃ adāsi. Rājā bodhisattassa samānarūpaṃ silāpaṭimaṃ kāretvā mahāsakkāraṃ pavattesi. Sakalajambudīpavāsino anusaṃvaccharaṃ sannipatitvā hatthimahaṃ nāma kariṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā rājā ānando ahosi, pāpapuriso devadatto, hatthācariyo sārīputto, mātā hatthinī mahāmāyā, mātuposakanāgo pana ahameva ahosinti.

Mātuposakajātakavaṇṇanā paṭhamā.

456. Juṇhajātakavaṇṇanā

Suṇohi mayhaṃ vacanaṃ janindāti idaṃ satthā jetavane viharanto ānandattherena laddhavare ārabba kathesi. Paṭhamabodhiyāñhi vīsati vassāni bhagavato anibaddhupaṭṭhākā ahesuṃ. Ekadā thero nāgasamālo, ekadā nāgito, ekadā upavāṇo, ekadā sunakkhatto, ekadā cundo, ekadā nando, ekadā sāgato, ekadā megghiyo bhagavantaṃ upaṭṭhahi. Athekadivasāṃ bhagavā bhikkhū āmantesi “bhikkhave, idānimhi mahallako, ekacce bhikkhū ‘iminā maggena gacchāmā’ti vutte añña gacchanti, ekacce mayhaṃ pattacīvaram bhūmiyaṃ nikkhipanti, nibaddhupaṭṭhākaṃ me ekaṃ bhikkhuṃ jānāthā”ti. “Bhante, ahaṃ upaṭṭhahissāmi, ahaṃ upaṭṭhahissāmī”ti sirasi añjaliṃ katvā utṭhite sārīputtattherādayo “tumhākaṃ patthanā matthakaṃ pattā, ala”nti paṭikkhipi. Tato bhikkhū ānandattheraṃ “tvam āvuso, upaṭṭhākaṭṭhānaṃ yācāhi”ti āhaṃsu. Thero “sace me bhante, bhagavā attanā laddhacīvaram na dassati, piṇḍapātaṃ na dassati, ekagandhakuṭiyaṃ vasituṃ na dassati, maṃ gahetvā nimantanaṃ na gamissati, sace pana bhagavā mayā gahitaṃ nimantanaṃ gamissati, sace ahaṃ tīroṇaṭṭhā tirojanapadā bhagavantaṃ daṭṭhuṃ āgataṃ paraṃ āgatakkhaṇeyeva dassetuṃ labhissāmi, yadā me kaṅkhā uppajjati, tasmimṃ khaṇeyeva bhagavantaṃ upasaṅkamituṃ labhissāmi, sace yaṃ bhagavā mama parammukhā dhammaṃ katheti, taṃ āgantvā mayhaṃ kathessati, evāhaṃ bhagavantaṃ upaṭṭhahissāmī”ti ime cattāro paṭikkhepe catasso ca āyācanāti aṭṭha vare yāci, bhagavāpissa adāsi.

So tato paṭṭhāya pañcavīsati vassāni nibaddhupaṭṭhāko ahosi. So pañcasu ṭhānesu etadagge ṭhapanāṃ patvā āgamasampadā, adhigamasampadā, pubbaḥetusampadā, attatthaparipucchāsampadā, tīttavāsasampadā, yonisomanasikārasampadā, buddhūpanissayasampadāti imāhi sattahi sampadāhi samannāgato buddhassa santike aṭṭhavaradāyajjaṃ labhitvā buddhasāsane paññāto gaganamajjhe cando viya pākaṇo ahosi. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, tathāgato ānandattheraṃ varadānena santappesi”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ ānandaṃ varena santappesiṃ, pubbepāhaṃ yaṃ yaṃ esa yāci, taṃ taṃ adāsimyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa putto juṇhakumāro nāma hutvā takkasīlāyaṃ sippaṃ uggahetvā ācariyassa anuyogaṃ datvā rattibhāge andhakāre ācariyassa gharā nikkhamitvā attano nivāsaṭṭhānaṃ vegena gacchanto aññataraṃ brāhmaṇaṃ bhikkhaṃ caritvā attano nivāsaṭṭhānaṃ gacchantāṃ apassanto bāhunā paharitvā tassa bhattapātiṃ bhindim, brāhmaṇo patitvā viravi. Kumāro kāruṇṇena nivattitvā taṃ hatthe gahetvā utṭhāpesi. Brāhmaṇo “tayā, tāta,

mama bhikkhābhājanam bhinnam, bhattamūlam me dehī”ti āha. Kumāro “brāhmaṇa, na dānāham tava bhattamūlam dātuṃ sakkomi, ahaṃ kho pana kāsikarañño putto juṇhakumāro nāma, mayi rajje patiṭṭhite āgantvā maṃ dhanam yāceyyāsī”ti vatvā niṭṭhitasippo ācariyaṃ vanditvā bārāṇasiṃ gantvā pitu sippaṃ dassesi. Pitā “jīvantena me putto diṭṭho, rājabhūtampi naṃ passissāmī”ti rajje abhisiñci. So juṇharājā nāma hutvā dhammena rajjaṃ kāresi. Brāhmaṇo taṃ pavattiṃ sutvā “idāni mama bhattamūlam āharissāmī”ti bārāṇasiṃ gantvā rājānaṃ alaṅkatanagaraṃ padakkhiṇaṃ karontameva disvā ekasmiṃ unnatappadese ṭhito hatthaṃ pasāretvā jayāpesi. Atha naṃ rājā anoloketvāva atikkami. Brāhmaṇo tena adiṭṭhabhāvaṃ ṇatvā kathaṃ samuṭṭhāpento paṭhamam gāthamāha -

- 13.** “Suṇohi mayhaṃ vacanaṃ janinda, atthena juṇhamhi idhānupatto;
Na brāhmaṇe addhike tiṭṭhamāne, gantabbamāhu dvipadinda seṭṭhā”ti.

Tattha juṇhamhīti mahārāja, tayi juṇhamhi ahaṃ ekena atthena idhānupatto, na nikkāraṇā idhāgatomhīti dīpeti. Addhiketi addhānaṃ āgate. Gantabbanti taṃ addhikaṃ addhānamāgataṃ yācamānaṃ brāhmaṇaṃ anoloketvāva gantabbanti paṇḍitā na āhu na kathentīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā hatthiṃ vajiraṅkusena niggahetvā dutiyaṃ gāthamāha -

- 14.** “Suṇomi tiṭṭhāmi vadehi brahme, yenāsi atthena idhānupatto;
Kaṃ vā tvamatthaṃ mayi patthayāno, idhāgamo brahme tadiṅgha brūhī”ti.

Tattha iṅghāti codanatthe nipāto.

Tato paraṃ brāhmaṇassa ca rañño ca vacanapaṭivacanavasena sesagāthā kathitā -

15. “Dadāhi me gāmavarāni pañca, dāsīsaṃ satta gavaṃsatāni;
Parosahassaṇca suvaṇṇanikkhe, bhariyā ca me sādīsī dve dadāhi.
16. “Tapo nu te brāhmaṇa bhiṃsarūpo, mantā nu te brāhmaṇa cittarūpā;
Yakkhā nu te assavā santi keci, atthaṃ vā me abhijānāsi kattaṃ.
17. “Na me tapo atthi na cāpi mantā, yakkhāpi me assavā natthi keci;
Atthampi te nābhijānāmi kattaṃ, pubbe ca kho saṅgatiṃ mattamāsi.
18. “Paṭhamam idaṃ dassanaṃ jānato me, na tābhijānāmi ito puratthā;
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, kadā kuhiṃ vā ahu saṅgamo no.
19. “Gandhārarājassa puramhi ramme, avasimhase takkasīlāyaṃ deva;
Tatthandhakāramhi timīsikāyaṃ, aṃsena aṃsaṃ samaghaṭṭayimha.
20. “Te tattha ṭhatvāna ubho janinda, sārāṇiyaṃ vītisārayimha tattha;
Sāyeva no saṅgatiṃ mattamāsi, tato na pacchā na pure ahosi.
21. “Yadā kadāci manujesu brahme, samāgamo sappurisena hoti;
Na paṇḍitā saṅgatisanthavāni, pubbe kataṃ vāpi vināsayanti.
22. “Bālāva kho saṅgatisanthavāni, pubbe kataṃ vāpi vināsayanti;
Bahumpi bālesu kataṃ vinassati, tathā hi bālā akataññurūpā.

23. “Dhīrā ca kho saṅgatisanthavāni, pubbe kataṃ vāpi na nāsayanti;
Appampi dhīresu kataṃ na nassati, tathā hi dhīrā sukataññurūpā.
24. “Dadāmi te gāṃavarāni pañca, dāsīsataṃ satta gavaṃsatāni;
Parosahassañca suvaṇṇanikkhe, bhariyā ca te sādīsī dve dadāmi.
25. “Evaṃ sataṃ hoti samecca rāja, nakkhattarājāriva tārakānaṃ;
Āpūratī kāsipatī tathāhaṃ, tayāpi me saṅgamo ajja laddho”ti.

15-25. Tattha sādīsī rūpavaṇṇajātikulapadesena mayā sādīsī ekasadisā dve mahāyasā bhariyā ca me dehīti attho. Bhīṃsarūpoti kiṃ nu te brāhmaṇa balavarūpasīlācāraguṇasaṅkhātāṃ tapokammaṃ atthīti pucchatī. Mantā nu teti udāhu vicitrarūpā sabbatthasādhakā mantā te atthi. Assavāti vacanakārakā icchiticchitadāyakā yakkhā vā te keci santi. Kattanti kataṃ, udāhu tayā kataṃ kiñci mama atthaṃ abhijānāsīti pucchatī. Saṅgatiṃmattanti samāgamamattaṃ tayā saddhiṃ pubbe mama āsīti vadati. Jānato meti jānantassa mama idaṃ paṭhamāṃ tava dassanaṃ. Na tābhijānāmīti na taṃ abhijānāmi. Timīsikāyanti bahalatimirāyaṃ rattiyaṃ. Te tattha ṭhatvānāti te mayaṃ tasmīṃ aṃsena aṃsaṃ ghaṭṭitaṭṭhāne ṭhatvā vītisārayimha tatthāti tasmīṃyeva ṭhāne saritabbayuttakaṃ kathaṃ vītisārayimha, ahaṃ “bhikkhābhājanaṃ me tayā bhinnaṃ, bhattamūlaṃ me dehī”ti avacaṃ, tvaṃ “idānāhaṃ tava bhattamūlaṃ dātuṃ na sakkomi, ahaṃ kho pana kāsikarañño putto juṇhakumāro nāma, mayi rajje patiṭṭhite āgantvā maṃ dhanāṃ yāceyyāsi”ti avacāti imaṃ sāraṇīyakathaṃ karimhāti āha. Sāyeva no saṅgatiṃmattamāsīti deva, amhākaṃ sāyeva aññamaññaṃ saṅgatiṃmattamāsi, ekamuhuttikamahosīti dīpeti. Tatoti tato pana taṃmuhuttikamittadhammato pacchā vā pure vā kadāci amhākaṃ saṅgati nāma na bhūtapubbā.

Na paṇḍitāti brāhmaṇa paṇḍitā nāma taṃmuhuttikaṃ saṅgatiṃ vā cirakālasanthavāni vā yaṃ kiñci pubbe katagūṇaṃ vā na nāsenti. Bahumpīti bahukampi. Akataññurūpāti yasmā bālā akataññusabhāvā, tasmā tesu bahumpi kataṃ nassatīti attho. Sukataññurūpāti suṭṭhu kataññusabhāvā. Etthāpi tatthāpi tathā hīti hi-kāro kāraṇattho. Dadāmi teti brāhmaṇena yācitayācitaṃ dadanto evamāha. Evaṃ satanti brāhmaṇo rañño anumodanaṃ karonto vadati, sataṃ sappurisānaṃ ekavārampi samecca saṅgati nāma evaṃ hoti. Nakkhattarājārīvāti ettha ra-kāro nipātamattaṃ. Tārakānanti tārakagaṇamajjhe. Kāsipatīti rājānamālapati. Idaṃ vuttaṃ hoti - “deva, kāsiraṭṭhādhipati yathā cando tārakānaṃ majjhe ṭhito tārakagaṇaparivuto pāṭipadato paṭṭhāya yāva puṇṇamā āpūratī, tathā ahampi ajja tayā dinnehi gāṃavarādīhi āpūrāmī”ti. Tayāpi meti mayā pubbe tayā saddhiṃ laddhopi saṅgamo aladdhova, ajja pana mama manorathassa nipphannattā mayā tayā saha saṅgamo laddho nāmāti nipphannaṃ me tayā saddhiṃ mittaphalanti vadati. Bodhisatto tassa mahantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ ānandaṃ varena santappesiṃ yevā”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā brāhmaṇo ānando ahosi, rājā pana ahameva ahosi”nti.

Juṇhajātakavaṇṇanā dutiyā.

457. Dhammadevaputtajātakavaṇṇanā

Yasokaro puññakarohamasmi ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa pathavipavesanaṃ ārabha katesi. Tadā hi bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, devadatto tathāgatenā saddhiṃ paṭivirujjhivā pathaviṃ pavittṭho”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na idānevesa, bhikkhave, mama jinacakke pahāraṃ datvā pathaviṃ pavittṭho, pubbepi dhammacakke pahāraṃ datvā pathaviṃ pavisitvā avācīparāyaṇo jātoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāmāvacaradevaloke dhammo nāma devaputto hutvā nibbatti, devadatto adhammo nāma. Tesu dhammo dibbalaṅkārapaṭimaṇḍito dibbarathavaramabhiruyha accharāgaṇaparivuto manussesu sāyamāsaṃ bhuñjitvā attano attano gharadvāre sukhakathāya nisinnesu puñṇamuposathadivase gāmanigamajanapadarājadhānīsu ākāse ṭhatvā “pāṇātipātādīhi dasahi akusalakammapathehi viramitvā mātupaṭṭhānadhammaṃ pitupaṭṭhānadhammaṃ tividdhasucaritadhammañca pūretha, evaṃ saggaparāyaṇā hutvā mahantaṃ yasaṃ anubhavissathā”ti manusse dasa kusalakammapathe samādapento jambudīpaṃ padakkhiṇaṃ karoti. Adhammo pana devaputto “pāṇaṃ hanathā”tiādīni nāyena dasa akusalakammapathe samādapento jambudīpaṃ vāmaṃ karoti. Atha tesāṃ ākāse rathā sammukhā ahesuṃ. Atha nesaṃ parisā “tumhe kassa, tumhe kassā”ti pucchitvā “mayaṃ dhammassa, mayaṃ adhammassā”ti vatvā maggā okkamitvā dvidhā jātā. Dhammopi adhammaṃ āmantetvā “samma, tvaṃ adhammo, ahaṃ dhammo, maggo mayhaṃ anucchaviko, tava rathaṃ okkāmetvā mayhaṃ maggaṃ dehi”ti paṭhamaṃ gāthamāha -

26. “Yasokaro puññakarohamasmi, sadāttutho samaṇabrāhmaṇānaṃ;
Maggāraho devamanussapūjito, dhammo ahaṃ dehi adhamma magga”nti.

Tattha yasokaroti ahaṃ devamanussānaṃ yasadāyako. Dutiyapadehi eseṇa nayo. Sadāttuthoti sadā tutho niccapasattho. Tato parā -

27. “Adhammayānaṃ daḥhamāruhivā, asantasanto balavāhamasmi;
Sa kissa hetumhi tavajja dajjaṃ, maggaṃ ahaṃ dhamma adinnapubbaṃ.
28. “Dhammo have pāturahosi pubbe, pacchā adhammo udapādi loke;
Jeṭṭho ca seṭṭho ca sanantano ca, uyyāhi jeṭṭhassa kaniṭṭha maggā.
29. “Na yācanāya napi pātirūpā, na arahatā tehaṃ dadeyyaṃ maggaṃ;
Yuddhañca no hotu ubhinnaṃ, yuddhamhi yo jessati tassa maggo.
30. “Sabbā disā anuvisaṭṭhamasmi, mahabbalo amitayaso atulyo;
Guṇehi sabbehi upetarūpo, dhammo adhamma tvaṃ kathaṃ vijessasi.
31. “Lohena ve haññati jātārūpaṃ, na jātārūpena hananti lohaṃ;
Sace adhammo hañchatī dhammamajja, ayo suvaṇṇaṃ viya dassaneyyaṃ.
32. “Sace tvaṃ yuddhabalo adhamma, na tuyha vuḍḍhā ca garū ca atthi;
Maggāñca te dammi piyāppiyena, vācāduruttānīpi te khamāmī”ti. -

Imā cha gāthā tesaṃñeva vacanapaṭivacanavasena kathitā.

27-32. Tattha sa kissa hetumhi tavajja dajjanti somhi ahaṃ adhammo adhammayānaṃ rathaṃ āruḷho abhīto balavā. Kiṃkāraṇā ajja bho dhamma, kassaci adinnapubbaṃ maggaṃ tuyhaṃ dammīti. Pubbeti paṭhamakappikakāle imasmiṃ loke dasakusalakammopathadhammo ca pubbe pāturahosi, pacchā adhammo. Jeṭṭho cāti pure nibbattabhāvena ahaṃ jeṭṭho ca seṭṭho ca porāṇako ca, tvaṃ pana kaniṭṭho, tasmā maggā uyyāhīti vadati. Napi pātirūpāti ahañhi te neva yācanāya na patirūpavacanena maggārahatāya maggaṃ dadeyyaṃ. Anuvisaṭoti ahaṃ catasso disā catasso anudisāti sabbā disā attano guṇena patthaṭo paññāto pākaṭo. Lohenāti ayamuṭṭhikena. Hañchatīti hanissati. Tvaṃ yuddhabalo adhammāti sace tvaṃ yuddhabalosi adhamma. Vuḍḍhā ca garū cāti yadi tuyhaṃ “ime vuḍḍhā, ime garū paṇḍitā”ti evaṃ natthi. Piyāppiyenāti piyenāpi appiyenāpi dadanto piyena viya te maggaṃ dadāmīti attho.

Bodhisattena pana imāya gāthāya kathitakkhaṇeyeva adhammo rathe ṭhātuṃ asakkonto avaṃsiro pathaviyaṃ patitvā pathaviyā vivare dinne gantvā avīcimhiyeva nibbatti. Etamatthaṃ viditvā bhagavā abhisambuddho hutvā sesagāthā abhāsi -

33. “Idaṇca sutvā vacanaṃ adhammo, avaṃsiro patito uddhapādo;
Yuddhatthiko ce na labhāmi yuddhaṃ, ettāvatā hoti hato adhammo.
34. “Khantībalo yuddhabalaṃ vijetvā, hantvā adhammaṃ nihanitva bhūmyā;
Pāyāsi vitto abhiruyha sandanaṃ, maggeneva atibalo saccanikkamo.
35. “Mātā pitā samaṇabrāhmaṇā ca, asammānitā yassa sake agāre;
Idheva nikkhippa sarīradehaṃ, kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajanti te;
Yathā adhammo patito avaṃsiro.
36. “Mātā pitā samaṇabrāhmaṇā ca, susammānitā yassa sake agāre;
Idheva nikkhippa sarīradehaṃ, kāyassa bhedaṃ sugatiṃ vajanti te;
Yathāpi dhammo abhiruyha sandana”nti.

33-36. Tattha yuddhatthiko ceti ayaṃ tassa vilāpo, so kirevaṃ vilapantoyeva patitvā pathaviṃ pavitṭho. Ettāvatāti bhikkhave, yāvatā pathaviṃ pavitṭho, tāvatā adhammo hato nāma hoti. Khantībaloti bhikkhave, evaṃ adhammo pathaviṃ pavitṭho adhivāsanaṃ khantībalo taṃ yuddhabalaṃ vijetvā vadhivā bhūmiyaṃ nihanitvā pātetvā vittaajātatāya vitto attano rathaṃ āruya maggeneva saccanikkamo tathaparakkamo dhammadevaputto pāyāsi. Asammānitāti asakkatā. Sarīradehanti imasmiṃyeva loke sarīrasaṅkhātā dehaṃ nikkhipitvā. Nirayaṃ vajantīti yassa pāpappuggalassa ete sakkārārahā gehe asakkatā, tathārūpā yathā adhammo patito avaṃsiro, evaṃ avaṃsirā nirayaṃ vajantīti attho. Sugatiṃ vajantīti yassa panete sakkatā, tādisā paṇḍitā yathāpi dhammo sandanaṃ abhiruyha devalokaṃ gato, evaṃ sugatiṃ vajantīti.

Satthā evaṃ dhammaṃ desetvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi devadatto mayā saddhiṃ paṭivirujjhivā pathaviṃ pavitṭho”ti vatvā jātaṃ samodhānesi - “tadā adhammo devaputto devadatto ahosi, parisāpissa devadattaparisa, dhammo pana ahameva, parisā buddhaparisaṃyevā”ti.

Dhammadevaputtajātakavaṇṇanā tatiyā.

458. Udayajātakavaṇṇanā

Ekā nisinnāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthu kusajātake āvi bhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhuṃ “saccaṃ kira tvaṃ ukkaṇṭhitosī”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu kasmā kilesavasena evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ukkaṇṭhitosi? Porāṇakapaṇḍitā samiddhe dvādasayojanike surundhananagare rajjaṃ kārentā devaccharapaṭibhāgāya itthiyā saddhiṃ satta vassasatāni ekagabbhe vasantāpi indriyāni bhinditvā lobhavasena na olokesu”nti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kāsiraṭṭhe surundhananagare kāsirājā rajjaṃ kāresi, tassa neva putto, na dhītā ahosi. So attano deviyo “putte patthethā”ti āha. Aggamahesīpi rañño vacanaṃ sampaṭicchitvā tathā akāsi. Tadā bodhisatto brahmalokā cavitvā tasseva rañño aggamahesiyā kucchimhi nibbatti. Athassa mahājanassa hadayaṃ vaḍḍhetvā jātabhāvena “udayabhaddo”ti nāmaṃ kariṃsu. Kumārassa padasā caraṇakāle aññopi satto brahmalokā cavitvā tasseva rañño aññatarāya deviyā kucchimhi kumārikā hutvā nibbatti, tassāpi “udayabhaddā”ti nāmaṃ kariṃsu. Kumāro vayappatto sabbasippanipphattiṃ pāpuṇi, jātabrahmacārī pana ahosi, supinantenapi methunadhammaṃ na jānāti, na tassa kilesesu cittaṃ allīyi. Rājā puttaṃ rajje abhisiñcitukāmo “kumārassa idāni rajjasukhasevanakālo, nāṭakāpissa paccupaṭṭhāpessāmī”ti sāsanaṃ pesesi. Bodhisatto “na mayhaṃ rajjenattho, kilesesu me cittaṃ na allīyatī”ti paṭikkhipitvā punappunaṃ vuccamāno rattajambunadamayaṃ itthirūpaṃ kāretvā “evarūpaṃ itthiṃ labhamāno rajjaṃ sampaṭicchissāmī”ti mātāpitūnaṃ pesesi. Te taṃ suvaṇṇarūpaṃ sakalajambudīpaṃ parihārāpetvā tathārūpaṃ itthiṃ alabhantā udayabhaddaṃ alaṅkāretvā tassa santike ṭhapesuṃ. Sā taṃ suvaṇṇarūpaṃ abhibhavitvā aṭṭhāsi. Atha nesaṃ anicchamānānaññeva vemātikaṃ bhaginiṃ udayabhaddakumāriṃ aggamahesiṃ katvā bodhisattaṃ rajje abhisiñciṃsu. Te pana dvepi brahmacariyavāsameva vasiṃsu.

Aparabhāge mātāpitūnaṃ accayena bodhisatto rajjaṃ kāresi. Ubho ekagabbhe vasamānāpi lobhavasena indriyāni bhinditvā aññamaññaṃ na olokesuṃ, apica kho pana “yo amhesu paṭhamataraṃ kālaṃ karoti, so nibbattaṭṭhānato āgantvā ‘asukaṭṭhāne nibbattosmī’ti ārocutū”ti saṅgaramakaṃsu. Atha kho bodhisatto abhisekato sattavassasataccayena kālamakāsi. Añño rājā nāhosi, udayabhaddāyayeva āṇā pavatti. Amaccā rajjaṃ anusāsiṃsu. Bodhisattopi cutikkhaṇe tāvatimsabhavane sakkattaṃ patvā yasamahantatāya sattāhaṃ anussarituṃ nāsakkhi. Iti so manussagaṇanāya sattavassasataccayena āvajjetvā “udayabhaddaṃ rājadhītaraṃ dhanena vīmaṃsitvā sīhanādaṃ nadāpetvā dhammaṃ desetvā saṅgaramaṃ mocetvā āgamissāmī”ti cintesi. Tadā kira manussānaṃ dasavassasahassāyukakālo hoti. Rājadhītāpi taṃ divasaṃ rattibhāge pihitesu dvāresu ṭhapitaārakkhe sattabhūmikapāsādavaratale alaṅkatasirigabbhe ekikāva niccalā attano sīlaṃ āvajjamānā nisīdi. Atha sakko suvaṇṇamāsakapūraṃ ekaṃ suvaṇṇapātiṃ ādāya āgantvā sayanagabbheyeva pātubhavitvā ekamantaṃ ṭhito tāya saddhiṃ sallapanto paṭhamamā gāthamāha -

- 37.** “Ekā nisinnā suci saññatūrū, pāsādamāruyha aninditaṅgī;
Yācāmi taṃ kinnaranettacakkhu, imekarattiṃ ubhayo vasemā”ti.

Tattha sucīti sucivatthanivatthā. Saññatūrūti suṭṭhu ṭhapitaūrū, iriyāpathaṃ saṇṭhapetvā sucivatthā ekikāva nisinnāsīti vuttaṃ hoti. Aninditaṅgīti pādantato yāva kesaggā aninditasarīrā paramasobhaggappattasarīrā. Kinnaranettacakkhūti tīhi maṇḍalehi pañcahi ca pasādehi upasobhitattā kinnarānaṃ nettasadisehi cakkhūhi samannāgate. Imekarattinti imaṃ ekarattaṃ ajja imasmiṃ alaṅkatasayanagabbhe ekato vaseyyāmāti yācati.

Tato rājadhītā dve gāthā abhāsi -

38. “Okīṇṇantaraparikhamaṃ, daḷhamatṭālakoṭṭhakaṃ;
Rakkhitaṃ khaggahatthehi, duppavesamidaṃ puraṃ.
39. “Daharassa yuvino cāpi, āgamo ca na vijjati;
Atha kena nu vaṇṇena, saṅgamaṃ icchase mayā”ti.

38-39. Tattha okīṇṇantaraparikhanti idaṃ dvādasayojanikaṃ surundhanapuraṃ antaranarā udakaparikhānaṃ kaddamaparikhānaṃ sukkhaparikhānaṃ okīṇṇattā okīṇṇantaraparikhamaṃ. Daḷhamatṭālakoṭṭhakaṃ thiratarehi aṭṭālakehi dvārakoṭṭhakehi ca samannāgataṃ. Khaggahatthehi āvudhahatthehi dasahi yodhasahasasehi rakkhitaṃ. Duppavesamidaṃ puranti idaṃ sakalapurampi tassa anto māpitaṃ mayhaṃ nivāsapurampi ubhayaṃ kassaci pavisitum na sakkā. Āgamo cāti idha imāya velāya taruṇassa vā yobbanappattassa vā thāmasampannayodhassa vā aññassa vā mahantampi paṇṇākāraṃ gahetvā āgacchantassa āgamo nāma natthi. Saṅgamanti atha tvaṃ kena kāraṇena imāya velāya mayā saha samāgamaṃ icchasīti.

Atha sakko catutthaṃ gāthamāha -

- 40.** “Yakkhohamasmi kalyāṇi, āgatosmi tavantike;
Tvaṃ maṃ nandaya bhaddante, puṇṇakaṃsaṃ dadāmi te”ti.

Tassattho - kalyāṇi, sundaradassane ahameko devaputto devatānubhāvena idhāgato, tvaṃ ajja maṃ nandaya tosehi, ahaṃ te imaṃ suvaṇṇamāsakapuṇṇaṃ suvaṇṇapātiṃ dadāmi.

Taṃ sutvā rājadhītā pañcamaṃ gāthamāha -

- 41.** “Devamaṃva yakkhaṃ atha vā manussaṃ, na patthaye udayamaticca aññaṃ;
Gaccheva tvaṃ yakkha mahānubhāva, mā cassu gantvā punarāvajjithā”ti.

Tassattho - ahaṃ devarāja, devaṃ vā yakkhaṃ vā udayaṃ atikkamitvā aññaṃ na patthemī, so tvaṃ gaccheva, mā idha aṭṭhāsi, na me tayā ābhatena paṇṇākārena attho, gantvā ca mā imaṃ ṭhānaṃ punarāvajjithāti.

So tassā sīhanādaṃ sutvā aṭṭhatvā gatasadiso hutvā tattheva antarahito aṭṭhāsi. So punadivase tāya velāyameva suvaṇṇamāsakapūraṃ rajatapātiṃ ādāya tāya saddhiṃ sallapanto chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 42.** “Yā sā rati uttamā kāmabhoginaṃ, yaṃhetu sattā visamaṃ caranti;
Mā taṃ ratiṃ jīyi tuvaṃ sucimhite, dadāmi te rūpiyaṃ kaṃsapūra”nti.

Tassattho - bhadde, rājadhīte yā esā kāmabhogisattānaṃ ratīsu methunakāmarati nāma uttamā rati, yassā ratiyā kāraṇā sattā kāyaduccaritādivisamaṃ caranti, taṃ ratiṃ tvaṃ bhadde, sucimhite manāpahasite mā jīyi, ahampi āgacchanto na tucchahattho āgato, hiyyo suvaṇṇamāsakapūraṃ suvaṇṇapātiṃ āharim, ajja rūpiyapātiṃ, imaṃ te ahaṃ rūpiyapātiṃ suvaṇṇapūraṃ dadāmi.

Rājadhītā cintesi “ayaṃ kathāsallāpaṃ labhanto punappunaṃ āgamissati, na dāni tena saddhiṃ kathessāmi”ti. Sā kiñci na kathesi.

Sakko tassā akathitabhāvaṃ ñatvā tattheva antarahito hutvā punadivase tāyameva velāya lohapātiṃ kahāpaṇapūraṃ ādāya “bhadde, tvaṃ maṃ kāmaratiyā santappehi, imaṃ te kahāpaṇapūraṃ lohapātiṃ dassāmi”ti āha. Taṃ disvā rājadhītā sattamaṃ gāthamāha -

- 43.** “Nāriṃ naro nijjhapayaṃ dhanena, ukkaṃsatī yattha karoti chandaṃ;
Vipaccanīko tava devadhammo, paccakkhato thokatarena esī”ti.

Tassattho - bho purisa, tvaṃ jaḷo. Naro hi nāma nāriṃ kilesaratikāraṇā dhanena nijjhāpento saññāpento yattha nāriyā chandaṃ karoti, taṃ ukkaṃsatī vaṇṇetvā thometvā bahutarena dhanena palobheti, tuyhaṃ paneso devasabhāvo vipaccanīko, tvañhi mayā paccakkhato thokatarena esi, paṭhamadivase suvaṇṇapūraṃ suvaṇṇapātiṃ āharitvā, dutiyadivase suvaṇṇapūraṃ rūpiyapātiṃ, tatiyadivase kahāpaṇapūraṃ lohapātiṃ āharasīti.

Taṃ sutvā sakko “bhadde rājakumāri, ahaṃ chekavāṇijo na niratthakena atthaṃ nāsemi, sace tvaṃ āyunā vā vaṇṇena vā vaḍḍheyyāsi, ahaṃ te paṇṇākāraṃ vaḍḍhetvā āhareyyaṃ, tvaṃ pana parihāyaseva, tenāhampi dhanam parihāpemi”ti vatvā tisso gāthā abhāsi -

44. “Āyu ca vaṇṇo ca manussaloke, nihīyati manuḍānaṃ sugatte;
Teneva vaṇṇena dhanampi tuyhaṃ, nihīyati jiṇṇatarāsi ajja.
45. “Evaṃ me pekkhamānassa, rājaputti yasassini;
Hāyateva tava vaṇṇo, ahorattānamaccaye.
46. “Imināva tvaṃ vayasā, rājaputti sumedhase;
Brahmacariyaṃ careyyāsi, bhiyyo vaṇṇavatī siyā”ti.

44-46. Tattha nihīyatīti parissāvane āsittaudakaṃ viya parihāyati. Manussalokasmiñhi sattā jīvitenā vaṇṇena cakkhupasādādīhi ca dine dine parihāyanteva. Jiṇṇatarāsīti mama paṭthamaṃ āgatadivase pavattañhi te āyu hiyyo divasaṃ na pāpuṇi, kuṭṭhāriyā chinnaṃ viya tattheva nirujjhi, hiyyo pavattampi ajjadivasaṃ na pāpuṇi, hiyyova kuṭṭhāriyā chinnaṃ viya nirujjhi, tasmā ajja jiṇṇatarāsi jātā. Evaṃ meti tiṭṭhatu hiyyo ca parahiyyo ca, ajjeva pana mayhaṃ evaṃ pekkhamānasseva hāyateva tava vaṇṇo. Ahorattānamaccayeti ito paṭṭhāya rattindivesu vītivattesu ahorattānaṃ accayena apaṇṇattikabhāvameva gamissasīti dasseti. Imināvāti tasmā bhadde, sace tvaṃ iminā vayeneva imasmiṃ suvaṇṇavaṇṇe sarīre rajāya aviluttheyeva seṭṭhacariyaṃ careyyāsi, pabbajitvā samaṇadhammaṃ kareyyāsi. Bhiyyo vaṇṇavatī siyāti atirekataravaṇṇā bhavēyyāsīti.

Tato rājadhītā itaraṃ gāthamāha -

- 47.** “Devā na jīranti yathā manussā, gattesu tesam valiyo na honti;
Pucchāmi tam yakkha mahānubhāva, katham nu devāna sarīradeho”ti.

Tattha sarīradehoti sarīrasaṅkhāto deho, devānaṃ sarīraṃ katham na jīrati, idaṃ ahaṃ tam pucchāmīti vadati.

Athassā kathento sakko itaraṃ gāthamāha -

- 48.** “Devā na jīranti yathā manussā, gattesu tesam valiyo na honti;
Suve suve bhiyyatarova tesam, dibbo ca vaṇṇo vipulā ca bhogā”ti.

Tattha yathā manussāti yathā manussā jīrantā rūpena vaṇṇena bhogena cakkhupasādādīhi ca jīranti, na evaṃ devā. Tesañhi gattesu valiyopi na santi, maṭṭhakañcanapaṭṭamiva sarīraṃ hoti. Suve suveti divase divase. Bhiyyatarovāti atirekatarova tesam dibbo ca vaṇṇo vipulā ca bhogā honti, manussesu hi rūpaparihāni cirajātabhāvassa sakkhi, devesu atirekarūpasampatti ca atirekaparivārasampatti ca. Evaṃ aparihānadhammo nāmesa devaloko. Tasmā tvam jaraṃ appatvāva nikkhamitvā pabbaja, evaṃ parihānīyasabhāvā manussalokā cavitvā aparihānīyasabhāvaṃ evarūpaṃ devalokaṃ gamissasīti.

Sā devalokassa vaṇṇaṃ sutvā tassa gamanamaggaṃ pucchantī itaraṃ gāthamāha -

- 49.** “Kiṃsūdha bhītā janatā anekā, maggo ca nekāyatanaṃ pavutto;
Pucchāmi tam yakkha mahānubhāva, katthaṭṭhito paralokaṃ na bhāye”ti.

Tattha kiṃsūdha bhītāti devarāja, ayaṃ khattiyādibhedā anekā janatā kiṃbhītā kassa bhayena parihānīyasabhāvā manussalokā devalokaṃ na gacchatīti pucchati. Maggoti devalokagāmimaggo. Idha pana “ki”nti āharitvā “ko”ti pucchā kātabbā. Ayañhettha attho “anekatitthāyanavasena paṇḍitehi pavutto devalokamaggo ko kataro”ti vutto. Katthaṭṭhitoti paralokaṃ gacchanto katarasmim magge ṭhito na bhāyatīti.

Athassā kathento sakko itaraṃ gāthamāha -

- 50.** “Vācaṃ manañca paṇidhāya sammā, kāyena pāpāni akubbamāno;
Bahunnapānaṃ gharamāvasanto, saddho mudū saṃvibhāgī vadaññū;
Saṅgāhako sakhilo saṅhavāco, etthaṭṭhito paralokaṃ na bhāye”ti.

Tassattho - bhadde, udaye vācaṃ manañca sammā ṭhapetvā kāyena pāpāni akaronto ime dasa kusalakammapathe samādāya vattanto bahuannapāne pahūtadeyyadhamme ghare vasanto “dānassa vipāko atthī”ti saddhāya samannāgato muducitto dānaṃ saṃvibhāgatāya saṃvibhāgī pabbajitā bhikkhāya caramānā vadanti nāma, tesam paccayadānena tassa vādassa jānanato vadaññū catūhi saṅgahavatthūhi saṅgahatāya saṅgāhako piyavāditāya sakhilo maṭṭhavacanaṭāya saṅhavāco ettha ettake guṇarāsīmhi ṭhito paralokaṃ gacchanto na bhāyatīti.

Tato rājadhītā tam tassa vacanaṃ sutvā thutim karontī itaraṃ gāthamāha -

- 51.** “Anusāsasi maṃ yakkha, yathā mātā yathā pitā;
Uḷāraṇṇa pucchāmi, ko nu tvamasi subrahā”ti.

Tassattho - yathā mātāpitaro puttake anusāsanti, tathā maṃ anusāsasi. Uḷāraṇṇa sobhaggappattarūpadāraka ko nu asi tvaṃ evaṃ accuggatasarīroti.

Tato bodhisatto itaraṃ gāthamāha -

- 52.** “Udayohamasmi kalyāṇi, saṅgarattā idhāgato;
Āmanta kho taṃ gacchāmi, muttosmi tava saṅgarā”ti.

Tassattho - kalyāṇadassane ahaṃ purimabhava tava sāmiko udayo nāma tāvatimsabhavane sakko hutvā nibbatto, idhāgacchanto na kilesavasenāgato, taṃ vīmaṃsitvā pana saṅgaramṃ mocessāmīti saṅgarattā pubbe saṅgarassa katattā āgatosmi, idāni taṃ āmantetvā gacchāmi, muttosmi tava saṅgarāti.

Rājadhītā assasitvā “sāmi, tvaṃ udayabhaddarājā”ti assudhārā pavattayamānā “ahaṃ tumhehi vinā vasituṃ na sakkomi, yathā tumhākaṃ santike vasāmi, tathā maṃ anusāsathā”ti vatvā itaraṃ gātham abhāsi -

- 53.** “Sace kho tvaṃ udayosi, saṅgarattā idhāgato;
Anusāsa maṃ rājaputta, yathāssa puna saṅgamo”ti.

Atha naṃ anusāsanto mahāsatto catasso gāthā abhāsi -

54. “Atipatati vayo khaṇo tatheva, ṭhānaṃ natthi dhuvaṃ cavanti sattā;
Parijīyati addhuvam sarīraṃ, udaye mā pamāda carassu dhammaṃ.
55. “Kasiṇā pathavī dhanassa pūrā, ekasseva siyā anaññadheyyā;
Taṃ cāpi jahati avītarāgo, udaye mā pamāda carassu dhammaṃ.
56. “Mātā ca pitā ca bhātaro ca, bhariyā yāpi dhanena hoti kītā;
Te cāpi jahanti aññamaññaṃ, udaye mā pamāda carassu dhammaṃ.
57. “Kāyo parabhojananti ñatvā, saṃsāre sugatiñca duggatiñca;
Ittaravāsoti jāniyāna, udaye mā pamāda carassu dhamma”nti.

54-57. Tattha atipatatīti ativiya patati, sīghaṃ atikkamati. Vayoti paṭhamavayāditividhopi vayo. Khaṇo tathevāti uppādaṭṭhitibhaṅgakkhaṇopi tatheva atipatati. Ubhayenapi bhinno imesaṃ sattānaṃ āyusaṅkhāro nāma sīghasotā nadī viya anivattanto sīghaṃ atikkamatīti dasseti. Ṭhānaṃ natthīti “uppannā saṅkhārā abhiijjivā tiṭṭhantū”ti patthanāyapi tesam ṭhānaṃ nāma natthi, dhuvaṃ ekaṃseneva buddhaṃ bhagavantaṃ ādiṃ katvā sabbepi sattā cavanti, “dhuvaṃ maraṇaṃ, addhuvam jīvita”nti evaṃ maraṇassatiṃ bhāvehīti dīpeti. Parijīyatīti idaṃ suvaṇṇavaṇṇampi sarīraṃ jīrateva, evaṃ jānāhi. Mā pamādanti tasmā tvaṃ udayabhadde mā pamādaṃ āpajji, appamattā hutvā dasakusalakammapathadhammaṃ carāhīti.

Kasiṇāti sakalā. Ekassevāti yadi ekasseva rañño, tasmim ekasmiṃyeva anaññadhīnā assa. Taṃ cāpi jahati avītarāgoti taṇhāvasiko puggalo ettakenapi yasena atitto maraṇakāle avītarāgo va taṃ vijahati. Evaṃ taṇhāya apūraṇīyabhāvaṃ jānāhīti dīpeti. Te cāpīti mātā puttaṃ, putto mātaraṃ, pitā puttaṃ, putto pitaraṃ, bhātā bhaginim, bhaginī bhātaraṃ, bhariyā sāmikaṃ, sāmiko bhariyanti ete aññamaññaṃ jahanti, nānā honti. Evaṃ sattānaṃ nānābhāvavinābhāvaṃ jānāhīti dīpeti.

Parabhojananti vividhānaṃ kākādīnaṃ parasattānaṃ bhojanaṃ. Ittaravāsoti yā esā imasmiṃ saṃsāre manussabhūtā suggati ca tiracchānabhūtā duggati ca, etaṃ ubhayampi “ittaravāso”ti jānitvā mā pamādaṃ, carassu dhammaṃ. Imesaṃ sattānaṃ nānāṭhānato āgantvā ekasmiṃ ṭhāne samāgamo paritto, ime sattā appakasmīyeva kāle ekato vasanti, tasmā appamattā hohīti.

Evam mahāsatto tassā ovādamadāsi. Sāpi tassa dhammakathāya pasīditvā thutim karontī osānagāthamāha -

58. “Sādhu bhāsatiyaṃ yakkho, appaṃ maccāna jīvitaṃ;
Kasirañca parittañca, tañca dukkhena saṃyutaṃ;
Sāhaṃ ekā pabbajissāmi, hitvā kāsīṃ surundhana”nti.

Tattha sādhuṭi “appaṃ maccāna jīvita”nti bhāsamāno ayaṃ devarājā sādhu bhāsati. Kimkāraṇā? Idañhi kasirañca dukkhaṃ assādarahitaṃ, parittañca na bahukaṃ ittarakālaṃ. Sace hi kasirampi samānaṃ dīghakālaṃ pavatteyya, parittakampi samānaṃ sukhaṃ bhaveyya, idaṃ pana kasirañceva parittañca sakalena vaṭṭadukkhena saṃyutaṃ sannihitaṃ. Sāhanti sā ahaṃ. Surundhananti surundhananagarañca kāsiraṭṭhañca chaḍḍetvā ekikāva pabbajissāmīti āha.

Bodhisatto tassā ovādaṃ datvā sakaṭṭhānameva gato. Sāpi punadivase amacce rajjaṃ paṭicchāpetvā antonagareyeva ramaṇīye uyyāne isipabbajjaṃ pabbajitvā dhammaṃ caritvā āyupariyosāne tāvatimsabhavane bodhisattassa pādaparicārikā hutvā nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Tadā rājadhītā rāhulamātā ahosi, sakko pana ahameva ahosinti.

Udayajātakavaṇṇanā catutthā.

459. Pāṇiyajātakavaṇṇanā

Mitto mittassāti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabba katesi. Ekasmiñhi samaye sāvattvivāsino pañcasatā gihisahāyakā tathāgatassa dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā upasampannā antokoṭisanthāre vasantā aḍḍharattasamaye kāmavitakkaṃ vitakkesuṃ. Sabbhaṃ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ. Bhagavato āṇattiyā panāyasmatā ānandena bhikkhusaṅghe sannipātite satthā paññattāsane nisīditvā anodissakaṃ katvā “kāmavitakkaṃ vitakkayitthā”ti avatvā sabbasaṅgāhikavaseneva “bhikkhave, kilesa khuddako nāma natthi, bhikkhunā nāma uppannuppannā kilesā niggahetabbā, porāṇakapaṇḍitā anuppannepi buddhe kilese niggahetvā paccekabodhiñāṇaṃ pattā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake dve sahāyakā pāṇiyatumbāni ādāya khettaṃ gantvā ekamantaṃ ṭhapetvā khettaṃ koṭṭetvā pipāsita kāle āgantvā pāṇiyaṃ pivanti. Tesu eko pāṇiyatthāya āgantvā attano pāṇiyaṃ rakkhanto itarassa tumbato pivitvā sāyaṃ araṇṇā nikkhamitvā nhāyitvā ṭhito “atthi nu kho me kāyadvārādīhi ajja kiñci pāpaṃ kata”nti upadhārento thenetvā pāṇiyassa pivitabhāvaṃ disvā saṃvegappatto hutvā “ayaṃ taṇhā vaḍḍhamānā maṃ apāyesu khapissati, imaṃ kilesaṃ niggāṇhissāmī”ti pāṇiyassa thenetvā pivitabhāvaṃ ārammaṇaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiñāṇaṃ nibbattetvā

paṭiladdhaguṇaṃ āvajjento aṭṭhāsi. Atha naṃ itaro nhāyitvā uṭṭhito “ehi, samma, gharaṃ gacchāma”ti āha. “Gaccha tvaṃ, mama gharena kiccaṃ natthi, paccekabuddhā nāma maya”nti. “Paccekabuddhā nāma tumhādisā na hontī”ti. “Atha kīdisā paccekabuddhā hontī”ti? “Dvaṅgulakesā kāsāyavatthavasanā uttarahimavante nandamūlakapabbhāre vasantī”ti. So sīsaṃ parāmasi, taṃ khaṇaṇṇevassa gihiliṅgaṃ antaradhāyi, surattadupaṭṭaṃ nivatthameva, vijjulatāsadisāṃ kāyabandhanaṃ baddhameva, alattakapāṭalavaṇṇaṃ uttarāsaṅgacīvaraṃ ekaṃsaṃ katameva, meghavaṇṇaṃ paṃsukūlacīvaraṃ dakkhiṇaṃsakūṭe ṭhapitameva, bhamaravaṇṇo mattikāpatto vāmaṃsakūṭe laggitova ahosi. So ākāse ṭhatvā dhammaṃ desetvā uppatitvā nandamūlakapabbhāreyaeva otari.

Aparopi kāsīgāmeyeva kuṭumbiko āpaṇe nisinno ekaṃ purisaṃ attano bhariyaṃ ādāya gacchantaṃ disvā taṃ uttamarūpadharaṃ itthiṃ indriyāni bhinditvā oloketvā puna cintesi “ayaṃ lobho vaḍḍhamāno maṃ apāyesu khipissatī”ti saṃviggamānaso vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiṇṇaṃ nibbattetvā ākāse ṭhito dhammaṃ desetvā nandamūlakapabbhārameva gato.

Aparepi kāsīgāmavāsinoyeva dve pitāputtā ekato maggaṃ paṭipajjimsu. Aṭṭavīmukhe pana corā uṭṭhitā honti. Te pitāputte labhitvā puttaṃ gahetvā “dhanāṃ āharitvā tava puttaṃ gaṇhā”ti pitaraṃ vissajjenti, dve bhātaro labhitvā kaniṭṭhaṃ gahetvā jeṭṭhaṃ vissajjenti, ācariyantevāsike labhitvā ācariyaṃ gahetvā antevāsikaṃ vissajjenti, antevāsiko sippalobhena dhanāṃ āharitvā ācariyaṃ gaṇhitvā gacchati. Atha te pitāputtāpi tattha corānaṃ uṭṭhitabhāvaṃ ṇatvā “tvaṃ maṃ ‘pitā’ti mā vada, ahampi taṃ ‘putto’ti na vakkhāmi”ti katikaṃ katvā corehi gahitakāle “tumhe aṇṇamaṇṇaṃ kiṃ hothā”ti puttā “na kiñci homā”ti sampajānamusāvādaṃ kariṃsu. Tesu aṭṭavito nikkhamitvā sāyaṃ nhāyitvā ṭhitesu putto attano sīlaṃ sodhento taṃ musāvādaṃ disvā “idaṃ pāpaṃ vaḍḍhamānaṃ maṃ apāyesu khipissati, imaṃ kilesaṃ niggaṇhissāmi”ti vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiṇṇaṃ nibbattetvā ākāse ṭhito pitu dhammaṃ desetvā nandamūlakapabbhārameva gato.

Aparopi kāsīgāmeyeva pana eko gāmabhojako māghātaṃ kārāpesi. Atha naṃ balikammakāle mahājano sannipatitvā āha “sāmi, mayaṃ migasūkarādayo māretvā yakkhānaṃ balikammaṃ karissāma, balikammakālo eso”ti. Tumhākaṃ pubbe karaṇaniyāmeneva karoṭhāti manussā bahuṃ pāṇātipātamaṃsu. So bahuṃ macchamaṃsaṃ disvā “ime manussā ettake pāṇe mārentā mamevekaṃsa vacanena mārayiṃsū”ti kukkucçaṃ katvā vātapānaṃ nissāya ṭhitakova vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiṇṇaṃ nibbattetvā ākāse ṭhito mahājanassa dhammaṃ desetvā nandamūlakapabbhārameva gato.

Aparopi kāsiraṭṭheyeva gāmabhojako majjavikkayaṃ vāretvā “sāmi, pubbe imasmiṃ kāle surāchaṇo nāma hoti, kiṃ karomā”ti mahājanena vutto “tumhākaṃ porāṇakaniyāmeneva karoṭhāti”ti āha. Manussā chaṇaṃ katvā suraṃ pivitvā kalahāṃ karontā hatthapāde bhaṇṇitvā sīsaṃ bhinditvā kaṇṇe chinditvā bahudaṇḍena bajjhiṃsu. Gāmabhojako te disvā cintesi “mayi ananujānante ime imaṃ dukkhaṃ na vindeyyu”nti. So ettakena kukkucçaṃ katvā vātapānaṃ nissāya ṭhitakova vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiṇṇaṃ nibbattetvā “appamattā hothā”ti ākāse ṭhatvā dhammaṃ desetvā nandamūlakapabbhārameva gato.

Aparabhāge te pañca paccekabuddhā bhikkhācāratthāya bārāṇasidvāre otaritvā sunivatthā supārutā pāsādikehi abhikkamādīhi piṇḍāya carantā rājadvāraṃ sampāpuṇṇṃsu. Rājā te disvā pasannacitto rājanivesanaṃ pavesetvā pāde dhovitvā gandhatelena makkhetvā paṇṇāna khādanīyena bhojanīyena parivisitvā ekamantaṃ nisīditvā “bhante, tumhākaṃ paṭhamavaye pabbajjā sobhati, imasmim vaye pabbajantā kathaṃ kāmesu ādīnavaṃ passittha, kiṃ vo ārammaṇaṃ ahoṣī”ti pucchi. Te tassa kathentā -

59. “Mitto mittassa pāṇīyaṃ, adinnaṃ paribhuñjisaṃ;
Tena pacchā vijigucchiṃ, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā;
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.
60. “Paradāraṇca disvāna, chando me udapajjatha;
Tena pacchā vijigucchiṃ, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā;
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.
61. “Pitaraṃ me mahārāja, corā agaṇhu kānane;
Tesāhaṃ pucchito jānaṃ, aññathā naṃ viyākariṃ.
62. “Tena pacchā vijigucchiṃ, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā;
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.
63. “Pāṇātipātamakaraṃ, somayāge upaṭṭhite;
Tesāhaṃ samanuddāsisaṃ.
64. “Tena pacchā vijigucchiṃ, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā;
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.
65. “Surāmerayamādhukā, ye janā paṭhamāsu no;
Bahūnaṃ te anattāya, majjapānamakappayūṃ;
Tesāhaṃ samanuddāsisaṃ.
66. “Tena pacchā vijigucchiṃ, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā;
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito aha”nti. -

Imā paṭipāṭiyā pañca gāthā abhāsiṃsu. Rājāpi ekamekassa byākaraṇaṃ sutvā “bhante, ayaṃ pabbajjā tumhākaṃ yevānucchavikā”ti thutimakāsi.

59-66. Tattha mitto mittassāti mahārāja, ahaṃ ekassa mitto hutvā tassa mittassa santakaṃ pāṇīyaṃ iminā niyāmeneva paribhuñjiṃ. Tasmāti yasmā puthujjanā nāma pāpakammaṃ karonti, tasmā ahaṃ mā puna akaraṃ pāpaṃ, taṃ pāpaṃ ārammaṇaṃ katvā pabbajitomihi. Chandoti mahārāja, imināva niyāmena mama paradāraṃ disvā kāme chando uppajji. Agaṇhūti agaṇhiṃsu. Jānanti tesāṃ corānaṃ “ayaṃ kiṃ te hotī”ti pucchito jānantoyeva “na kiñci hotī”ti aññathā byākāsiṃ. Somayāgeti navacande upaṭṭhite somayāgaṃ nāma yakkhabaliṃ kariṃsu, tasmim upaṭṭhite. Samanuddāsinti samanuddāsiṃ. Surāmerayamādhukāti piṭṭhasurādisuraṇca pupphāsavādimerayaṇca pakkamadhu viya madhuraṃ maññaṃ mānā. Ye janā paṭhamāsu noti ye no gāme janā paṭhamāṃ evarūpā āsuṃ ahesuṃ. Bahūnaṃ teti te ekadivaṃ ekasmim chaṇe patte bahūnaṃ anattāya majjapānaṃ akappayisṃsu.

Rājā tesam dhammaṃ sutvā pasannacitto cīvarasāṭake ca bhesajjāni ca datvā paccekabuddhe uyyojesi. Tepi tassa anumodanaṃ katvā tattheva agamaṃsu. Tato paṭṭhāya rājā vatthukāmesu viratto anapekkho hutvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā itthiyo anālapitvā anoloketvā virattacitto utṭhāya sirigabbhaṃ pavisitvā nisinno setabhittiyaṃ kasiṇaparikkammaṃ katvā jhānaṃ nibbattesi. So jhānappatto kāme garahanto -

- 67.** “Dhiratthu subahū kāme, duggandhe bahukaṇṭake;
Ye ahaṃ paṭisevanto, nālabhiṃ tādisaṃ sukha”nti. - gāthamāha;

Tattha bahukaṇṭaketi bahū paccāmitte. Ye ahanti yo ahaṃ, ayameva vā pāṭho. Tādisanti etādisaṃ kilesarahitaṃ jhānasukhaṃ.

Athassa aggamaheṣi “ayaṃ rājā paccekabuddhānaṃ dhammakathaṃ sutvā ukkaṇṭhitarūpo ahosi, amhehi saddhiṃ akathetvāva sirigabbhaṃ pavitṭho, pariggaṇhissāmi tāva na”nti cintetvā sirigabbhadvāre ṭhitā rañño kāmesu garahantassa udānaṃ sutvā “mahārāja, tvaṃ kāme garahasi, kāmasukhasadisāṃ nāma sukhaṃ natthi”ti kāme vaṇṇentī itaraṃ gāthamāha -

- 68.** “Mahassādā sukhā kāmā, natthi kāmā paraṃ sukhaṃ;
Ye kāme paṭisevanti, saggaṃ te upapajjare”ti.

Tattha mahassādāti mahārāja, ete kāmā nāma mahāassādā, ito uttariṃ aññaṃ sukhaṃ natthi. Kāmasevino hi apāye anupagamma sagge nibbantantīti attho.

Taṃ sutvā bodhisatto tassā “nassa vasali, kiṃ kathesi, kāmesu sukhaṃ nāma kuto atthi, vipariṇāmadukkhā ete”ti garahanto sesagāthā abhāsi -

69. “Appassādā dukkhā kāmā, natthi kāmā paraṃ dukhaṃ;
Ye kāme paṭisevanti, nirayaṃ te upapajjare.

70. “Asī yathā sunisito, nettiṃsova supāyiko;
Sattiva urasi khittā, kāmā dukkhatarā tato.

71. “Aṅgārānaṃva jalitaṃ, kāsūṃ sādhipaporisaṃ;
Phālaṃva divasaṃtattaṃ, kāmā dukkhatarā tato.

72. “Visaṃ yathā halāhalaṃ, telaṃ pakkuthitaṃ yathā;
Tambalohavilīnaṃva, kāmā dukkhatarā tato”ti.

69-72. Tattha nettiṃsoti nikkaruṇo, idampi ekassa khaggassa nāmaṃ. Dukkatarāti evaṃ jalitaṅgārakāsūṃ vā divasaṃ tattaṃ phālaṃ vā paṭicca yaṃ dukkhaṃ uppajjati, tatopi kāmāyeva dukkhatarāti attho. Anantaragāthāya yathā etāni visādīni dukkhāvahanato dukkhāni, evaṃ kāmāpi dukkhā, taṃ pana kāmadukkhaṃ itarehi dukkhehi dukkhataranti attho.

Evaṃ mahāsatto deviyā dhammaṃ desetvā amacce sannipātetvā “bhonto amaccā, tumhe rajjaṃ paṭipajjatha, ahaṃ pabbajissāmi”ti vatvā mahājanassa rodantassa paridevantassa utṭhāya ākāse ṭhatvā ovādaṃ datvā anilapatheneva uttarahimavantaṃ gantvā ramaṇīye padese assamaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā āyupariyosāne brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “bhikkhave, kilesa khuddako nāma natthi, appamattakopi paṇḍitehi niggahitabboyeṇā”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne pañcasatā bhikkhū arahatte patiṭṭhahiṃsu. Tadā paccekabuddhā parinibbāyiṃsu, devī rāhulamātā ahosi, rājā pana ahameva ahosinti.

Pāṇiyajātakavaṇṇanā pañcamā.

460. Yudhañcayajātakavaṇṇanā

Mittāmaccaparibyūḥanti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhinnikkhamanaṃ ārabba kathesi. Ekadivasañhi dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū “āvuso, sace dasabalo agāraṃ ajjhāvasissa, sakalacakkavāḷagabbhe cakkavattirājā abhaviṣṣa sattaratanasamannāgato caturiddhīhi samiddho parosahassaputtaparivāro, so evarūpaṃ sirivibhavaṃ pahāya kāmesu dosaṃ disvā aḍḍharattasamaye channasahāyova kaṇṭakamāruya nikkhamitvā anomanadītīre pabbajitvā chabbassāni dukkarakārikaṃ katvā sammāsambodhiṃ patto”ti satthu guṇakathaṃ kathayiṃsu. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, tathāgato idāneva mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto, pubbepi dvādasayojanike bārāṇasinagare rajjaṃ pahāya nikkhantoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte rammanagare sabbadatto nāma rājā ahosi. Ayañhi bārāṇasī udayajātake surundhananagaraṃ nāma jātā, cūḷasutasomajātake sudassanaṃ nāma, soṇanandajātake brahmavaḍḍhanaṃ nāma, khaṇḍahālajātake pupphavatī nāma, saṅkhabrahmañajātake molinī nāma, imasmim paṇa yudhañcayajātake rammanagaraṃ nāma ahosi. Evamassā kadāci nāmaṃ parivattatī. Tattha sabbadattarañño puttasaḥassaṃ ahosi. Yudhañcayassa nāma jeṭṭhaputtassa uparajjaṃ adāsī. So divase divase mahādānaṃ pavattesi. Evaṃ gacchante kāle bodhisatto ekadivasaṃ pātova rathavaramāruya mahantena sirivibhavana uyyānakīḷaṃ gacchanto rukkhaggaṭṭiṇaggaṣākhaggaṃakkaṭṭakasuttajālādīsū muttājālākārena laggitaussavabindūni disvā “samma sārathi, kiṃ nāmēta”nti pucchitvā “ete deva, himasamaye patanakaussavabindūni nāmā”ti sutvā divasabhāgaṃ uyyāne kīḷitvā sāyanhakāle paccāgacchanto te adisvāva “samma sārathi, kahaṃ nu kho ete ussavabindū, na te idāni passāmī”ti pucchi. “Deva, te sūriye uggacchante sabbeva bhijjitvā pathaviyaṃ patantī”ti sutvā saṃvegappatto hutvā “imesaṃ sattānaṃ jīvitasāṅkhārāpi tiṇagge ussavabindusadisāva, mayā byādhijarāmarañehi apīḷiteyeva mātāpitāro āpucchitvā pabbajitum vaṭṭatī”ti ussavabindumeva ārammaṇaṃ katvā āditte viya tayo bhave passanto attano gehaṃ agantvā alaṅkatapaṭiyattāya vinicchayasālāya nisinnassa pitu santikaṃyeva gantvā pitaraṃ vanditvā ekamantaṃ tṭhito pabbajjaṃ yācanto paṭhamam gāthamāha -

73. “Mittāmaccaparibyūḥaṃ, ahaṃ vande rathesabhaṃ;
Pabbajissāmaṃ rāja, taṃ devo anumaññatū”ti.

Tattha paribyūḥanti parivāritaṃ. Taṃ devoti taṃ mama pabbajjaṃ devo anujānātūti attho.

Atha naṃ rājā nivārento dutiyaṃ gāthamāha -

74. “Sace te ūnaṃ kāmehi, ahaṃ paripūrayāmi te;
Yo taṃ hiṃ sati vāremi, mā pabbaja yudhañcayā”ti.

Taṃ sutvā kumāro tatiyaṃ gāthamāha -

- 75.** “Na matthi ūnaṃ kāmehi, hiṃsitā me na vijjati;
Dīpañca kātumicchāmi, yaṃ jarā nābhikīratī”ti.

Tattha dīpañcāti tāta neva mayhaṃ kāmehi ūnaṃ atthi, na maṃ hiṃsanto koci vijjati, ahaṃ pana paralokagamanāya attano patitṭhaṃ kātumicchāmi. Kīdisaṃ? Yaṃ jarā nābhikīratī na viddhaṃseti, tamahaṃ kātumicchāmi, amatamahānibbānaṃ gavesissāmi, na me kāmehi attho, anujānātha maṃ, mahārājāti vadati.

Iti punappunaṃ kumāro pabbajjaṃ yāci, rājā “mā pabbajā”ti vāreti.
Tamatthamāvikaronto satthā upaḍḍhaṃ gāthamāha -

- 76.** “Putto vā pitaraṃ yāce, pitā vā puttamorasa”nti.
Tattha vā-kāro sampiṇḍanattho. Idaṃ vuttaṃ hoti - “evaṃ, bhikkhave, putto ca pitaraṃ yācati, pitā ca orasaṃ puttaṃ yācatī”ti.
Sesaṃ upaḍḍhagāthaṃ rājā āha -
“Negamo taṃ yāce tāta, mā pabbaja yudhañcayā”ti.

Tassattho - ayaṃ te tāta nigamavāsimaḥājano yācati, nagarajanopi mā tvaṃ pabbajāti.

Kumāro punapi pañcamaṃ gāthamāha -

- 77.** “Mā maṃ deva nivārehi, pabbajantaṃ rathesabha;
Māhaṃ kāmehi sammatto, jarāya vasamanvagū”ti.

Tattha vasamanvagūti mā ahaṃ kāmehi sammatto pamatto jarāya vasagāmī nāma homi, vaṭṭadukkhaṃ pana khepetvā yathā ca sabbaññutaññāppaṭivijjanako homi,. Tathā maṃ olokehīti adhippāyo.

Evaṃ vutte rājā appaṭibhāṇo ahosi. Mātā panassa “putto te, devi, pitaraṃ pabbajjaṃ anujānāpetī”ti sutvā “kiṃ tumhe kathethā”ti nirassāsena mukhena suvaṇṇasivikāya nisīditvā sīghaṃ vinicchayaṭṭhānaṃ gantvā yācamānā chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 78.** “Ahaṃ taṃ tāta yācāmi, ahaṃ putta nivāraye;
Ciraṃ taṃ daṭṭhumicchāmi, mā pabbaja yudhañcayā”ti.

Taṃ sutvā kumāro sattamaṃ gāthamāha -

- 79.** “Ussāvova tiṇaggamhi, sūriyuggamaṃ pati;
Evamāyu manussānaṃ, mā maṃ amma nivārayā”ti.

Tassattho - amma, yathā tiṇagge ussavabindu sūriyassa uggamaṃ patitṭhātuṃ na sakkoti, pathaviyaṃ patati, evaṃ imesaṃ sattānaṃ jīvitaṃ parittaṃ tāvakālikaṃ aciraṭṭhitikaṃ, evarūpe lokasannivāse kathaṃ tvaṃ ciraṃ maṃ passasi, mā maṃ nivārehīti.

Evaṃ vuttepi sā punappunaṃ yāciyeva. Tato mahāsatto pitaraṃ āmantetvā aṭṭhaṃ gāthamāha -

- 80.** “Taramāno imaṃ yānaṃ, āropetu rathesabha;
Mā me mātā tarantassa, antarāyakarā ahū”ti.

Tassattho - tātā rathesabha, imaṃ mama mātaraṃ taramāno puriso
suvaṇṇasivikāyānaṃ āropetu, mā me jātijarābyādhimaraṇakantāraṃ tarantassa
atikkamantassa mātā antarāyakarā ahūti.

Rājā puttassa vacanaṃ sutvā “gaccha, bhadde, tava sivikāya nisīditvā
rativaḍḍhanapāsādaṃ abhiruhā”ti āha. Sā tassa vacanaṃ sutvā tthātuṃ asakkontī
nārīgaṇaparivutā gantvā pāsādaṃ abhiruhitvā “kā nu kho puttassa pavattī”ti
vinicchayaṭṭhānaṃ oloketī aṭṭhāsī. Bodhisatto mātu gatakāle puna pitaraṃ yāci.
Rājā paṭibāhituṃ asakkonto “tena hi tātā, tava manaṃ matthakaṃ pāpehi,
pabbajāhī”ti anujāni. Rañño anuññātakāle bodhisattassa kaniṭṭho yudhiṭṭhilakumāro
nāma pitaraṃ vanditvā “tātā, mayhaṃ pabbajjaṃ anujānāthā”ti anujānāpesi. Ubhopi
bhātaro pitaraṃ vanditvā kāme pahāya mahājanaparivutā vinicchayato
nikkhamiṃsu. Devīpi mahāsattaṃ oloketvā “mama putte pabbajite rammanagaraṃ
tucchaṃ bhavissatī”ti paridevamānā gāthādvayamāha -

81. “Abhidhāvatha bhaddante, suññaṃ hessati rammakaṃ;
Yudhañcayo anuññāto, sabbadattena rājinā.

82. “Yohu seṭṭho sahassassa, yuvā kañcanasannibho;
Soyaṃ kumāro pabbajito, kāsāyavasano balī”ti.

81-82. Tattha abhidhāvathāti parivāretvā tthitā nāriyo sabbā vegena dhāvathāti
āṇāpeti. Bhaddanteti evaṃ gantvā “bhaddaṃ tava hotū”ti vadatha. Rammakanti
rammanagaraṃ sandhāyāha. Yohu seṭṭhoti yo rañño putto sahassassa seṭṭho ahosi,
so pabbajitoti pabbajjāya gacchantāṃ sandhāyevamāha.

Bodhisattopi na tāva pabbajati. So hi mātāpitara vanditvā kaniṭṭhaṃ
yudhiṭṭhilakumāraṃ gahetvā nagarā nikkhamma mahājanaṃ nivattetvā ubhopi
bhātaro himavantaṃ pavisitvā manorame tthāne assamapadaṃ karitvā isipabbajjaṃ
pabbajitvā jhānābhīññaṃ nibbattetvā vanamūlaphalādīhi yāvajīvaṃ yāpetvā
brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ. Tamatthaṃ osāne abhisambuddhagāthāya dīpeti -

83. “Ubho kumārā pabbajitā, yudhañcayo yudhiṭṭhilo;
Pahāya mātāpitara, saṅgaṃ chetvāna maccuno”ti.

Tattha maccunoti mārassa. Idaṃ vuttaṃ hoti - bhikkhave, yudhañcayo ca yudhiṭṭhilo
ca te ubhopi kumārā mātāpitara pahāya mārassa santakaṃ rāgadosamohasaṅgaṃ
chinditvā pabbajitāti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā “na bhikkhave, idāneva,
pubbepi tathāgato rajjaṃ chaḍḍetvā pabbajitoyevā”ti vatvā jātaṃ samodhānesi -
“tadā mātāpitara mahārājakulāni ahesuṃ, yudhiṭṭhilakumāro ānando, yudhañcayo
pana ahameva ahosi”nti.

Yudhañcayajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

461. Dasarathajātakavaṇṇanā

Etha lakkhaṇa sītā cāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ matapitikaṃ
kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. So hi pitari kālakate sokābhībhūto sabbakiccāni pahāya
sokānuvattakova ahosi. Satthā paccūsasamaye lokaṃ oloketto tassa
sotāpattiphalūpanissayaṃ disvā punadivase sāvattthiyaṃ piṇḍāya caritvā

katabhattakicco bhikkhū uyyojetvā ekaṃ pacchāsamaṇaṃ gahetvā tassa gehaṃ gantvā vanditvā nisinnaṃ madhuravacanena ālapanto “kiṃ socasi upāsakā”ti vatvā “āma, bhante, pitusoko maṃ bādhati”ti vutte “upāsaka, porāṇakapaṇḍitā aṭṭhavidhe lokadhamme tathato jānantā pitari kālakate appamattakampi sokaṃ na karimsū”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ dasarathamahārājā nāma agatigamaṇaṃ pahāya dhammena rajjaṃ kāresi. Tassa soḷasaṇṇaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikā aggamaheśī dve putte ekañca dhītaraṃ vijāyi. Jeṭṭhaputto rāmapaṇḍito nāma ahosi, dutiyo lakkhaṇakumāro nāma, dhītā sītā devī nāma. Aparabhāge mahesī kālamakāsī. Rājā tassā kālakatāya cirataraṃ sokavasamaṃ gantvā amaccehi saññāpito tassā kattabbaparihāraṃ katvā aññaṃ aggamaheśiṭṭhāne ṭhapesi. Sā rañño piyā ahosi manāpā. Sāpi aparabhāge gabbhaṃ gaṇhitvā laddhagabbhaparihārā puttaṃ vijāyi, “bharatakumāro”tissa nāmaṃ akaṃsu. Rājā puttasiṇehena “bhadde, varaṃ te dammi, gaṇhāhī”ti āha. Sā gahitakaṃ katvā ṭhapetvā kumārassa sattaṭṭhavassakāle rājānaṃ upasaṅkamitvā “deva, tumhehi mayhaṃ puttassa varo dinno, idānissa varaṃ dethā”ti āha. Gaṇha, bhaddeti. “Deva, puttassa me rajjaṃ dethā”ti vutte rājā accharaṃ paharitvā “nassa, vasali, mayhaṃ dve puttā aggikkhandhā viya jalanti, te mārāpetvā tava puttassa rajjaṃ yācasī”ti tajesī. Sā bhītā sirigabbhaṃ pavisitvā aññesupi divasesu rājānaṃ punappunaṃ rajjameva yāci.

Rājā tassā taṃ varaṃ adatvāva cintesi “mātugāmo nāma akataññū mittadubbhī, ayaṃ me kūṭapaṇṇaṃ vā kūṭalaññaṃ vā katvā putte ghātāpeyyā”ti. So putte pakkosāpetvā tamatthaṃ ārocetvā “tātā, tumhākaṃ idha vasantānaṃ antarāyopi bhaveyya, tumhe sāmantarajjaṃ vā araññaṃ vā gantvā mama maraṇakāle āgantvā kulasantakaṃ rajjaṃ gaṇheyyāthā”ti vatvā puna nemittake brāhmaṇe pakkosāpetvā attano āyuparicchedaṃ pucchitvā “aññāni dvādasa vassāni pavattissatī”ti sutvā “tātā, ito dvādasavassaccayena āgantvā chattaṃ ussāpeyyāthā”ti āha. Te “sādhū”ti vatvā pitaraṃ vanditvā rodantā pāsādā otarimsu. Sītā devī “ahampi bhātikehi saddhiṃ gamissāmī”ti pitaraṃ vanditvā rodantī nikkhami. Tayopi janā mahāparivārā nikkhamitvā mahājānaṃ nivattetvā anupubbena himavantaṃ pavisitvā sampannodake sulabhaphalāphale padese assamaṃ māpetvā phalāphalena yāpentā vasisu.

Lakkhaṇapaṇḍito ca sītā ca rāmapaṇḍitaṃ yācitvā “tumhe amhākaṃ pituṭṭhāne ṭhitā, tasmā assameyeva hotha, mayaṃ phalāphalaṃ āharitvā tumhe posessāmā”ti paṭiññaṃ gaṇhimsu. Tato paṭṭhāya rāmapaṇḍito tattheva hoti. Itare dve phalāphalaṃ āharitvā taṃ paṭijaggiṃsu. Evaṃ tesāṃ phalāphalena yāpetvā vasantānaṃ dasarathamahārājā puttasokena navame saṃvacchare kālamakāsī. Tassa sarīrakiccaṃ kāretvā devī “attano puttassa bharatakumārassa chattaṃ ussāpethā”ti āha. Amaccā pana “chattassāmikā araññe vasantī”ti na adaṃsu. Bharatakumāro “mama bhātaraṃ rāmapaṇḍitaṃ araññato ānetvā chattaṃ ussāpessāmī”ti pañcarājakakudhabhaṇḍāni gahetvā caturaṅginiyā senāya tassa vasanaṭṭhānaṃ patvā avidūre khandhāvāraṃ katvā tattha nivāsetvā katipayehi amaccehi saddhiṃ lakkhaṇapaṇḍitassa ca sītāya ca araññaṃ gatakāle assamaṃ padamaṃ pavisitvā assamaṃ padadvāre ṭhapitakañcanarūpakaṃ viya rāmapaṇḍitaṃ nirāsaṅkaṃ sukhanisinnaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ ṭhito rañño pavattiṃ ārocetvā saddhiṃ amaccehi pādesu patitvā rodati. Rāmapaṇḍito pana neva soci, na paridevi, indriyavikāramattampissa nāhosi. Bharatassa pana roditvā nisinnakāle

sāyanhasamaye itare dve phalāphalaṃ ādāya āgamiṃsu. Rāmapaṇḍito cintesi “ime daharā mayhaṃ viya pariggaṇhanapaññaṃ etesaṃ natthi, sahasā ‘pitā vo mato’ti vutte sokaṃ sandhāretuṃ asakkontānaṃ hadayampi tesāṃ phaleyya, upāyena te udakaṃ otāretvā etaṃ pavattiṃ ārocessāmi”ti. Atha nesāṃ purato ekaṃ udakaṭṭhānaṃ dassetvā “tumhe aticirena āgatā, idaṃ vo daṇḍakammaṃ hotu, imaṃ udakaṃ otarivā tiṭṭhathā”ti upaḍḍhagāthaṃ tāva āha -

84. “Etha lakkhaṇa sītā ca, ubho otarathodaka”nti.
Tassattho - etha lakkhaṇa sītā ca āgacchatha, ubhopi otaratha udakanti;

Te ekavacaneneva otarivā aṭṭhaṃsu. Atha nesāṃ pitu pavattiṃ ārocento sesāṃ upaḍḍhagāthamāha -

“Evāyaṃ bharato āha, rājā dasaratho mato”ti.

Te pitu matasāsanaṃ sutvāva visaññaṃ ahesuṃ. Punapi nesāṃ kathesi, punapi te visaññaṃ ahesunti evaṃ yāvatatiyaṃ visaññaṃ itaṃ patte te amaccā ukkhipitvā udakā nīharitvā thale nisīdāpetvā laddhassāsesu tesu sabbe aññaṃaṇṇaṃ roditvā paridevitvā nisīdiṃsu. Tadā bhāratakumāro cintesi - “mayhaṃ bhātā lakkhaṇakumāro ca bhaginī ca sītā devī pitu matasāsanaṃ sutvāva sokaṃ sandhāretuṃ na sakkonti, rāmapaṇḍito pana neva socati, na paridevati, kiṃ nu kho tassa asocanakāraṇaṃ, pucchissāmi na”nti. So taṃ pucchanto dutiyaṃ gāthamāha -

85. “Kena rāmappabhāvena, socitabbaṃ na socasi;
Pitaraṃ kālakataṃ sutvā, na taṃ pasahate dukha”nti.

Tattha pabhāvenāti ānubhāvena. Na taṃ pasahate dukhanti evarūpaṃ dukkhaṃ kena kāraṇena taṃ na piḷeti, kiṃ te asocanakāraṇaṃ, kathehi tāva nanti.

Athassa rāmapaṇḍito attano asocanakāraṇaṃ kathento -

86. “Yaṃ na sakkā nipāletuṃ, posena lapataṃ bahuṃ;
Sa kissa viññū medhāvī, attānamupatāpaye.

87. “Daharā ca hi vuddhā ca, ye bālā ye ca paṇḍitā;
Aḍḍhā ceva daliddā ca, sabbe maccuparāyaṇā.

88. “Phalānamiva pakkānaṃ, niccaṃ patanato bhayaṃ;
Evaṃ jātāna maccānaṃ, niccaṃ maraṇato bhayaṃ.

89. “Sāyameke na dissanti, pāto diṭṭhā bahuḷjanā;
Pāto eke na dissanti, sāyaṃ diṭṭhā bahuḷjanā.

90. “Paridevayamāno ce, kiñcidatthaṃ udabbahe;
Sammūḷho hiṃsamattānaṃ, kayirā taṃ vicakkhaṇo.

91. “Kiso vivaṇṇo bhavati, hiṃsamattānamattano;
Na tena petā pāleni, niratthā paridevanā.

92. “Yathā saraṇamādittaṃ, vārinā parinibbāye;
Evampi dhīro sutavā, medhāvī paṇḍito naro;
Khippamuppatitaṃ sokaṃ, vāto tūlaṃva dhamṣaye.

93. “Macco ekova acceti, ekova jāyate kule;
Saṃyogaparamātveva, sambhogā sabbapāṇinaṃ.
94. “Tasmā hi dhīrassa bahussutassa, sampassato lokamimaṃ parañca;
Aññāya dhammaṃ hadayaṃ manañca, sokā mahantāpi na tāpayanti.
95. “Sohaṃ dassaṃca bhokkhañca, bharissāmi ca ñātake;
Sesañca pālayissāmi, kiccametaṃ vijānato”ti. -

Imāhi dasahi gāthāhi aniccatam pakāseti.

86-95. Tattha nipāletunti rakkhitum. Lapatanti lapantānaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - “tāta bharata, yaṃ sattānaṃ jīvitaṃ bahumpi vilapantānaṃ purisānaṃ ekenāpi mā ucchijjīti na sakkā rakkhitum, so dāni mādiso aṭṭha lokadhamme tathato jānanto viññū medhāvī paṇḍito maraṇapariyosāna jīvitesu sattesu kissa attānamupatāpaye, kiṃkāraṇā anupakārena sokadukkhena attānaṃ santāpeyyā”ti.

Daharā cāti gāthā “maccu nāmesa tāta bharata, neva suvaṇṇarūpakasadisānaṃ daharānaṃ khattiyakumārakādīnaṃ, na vuddhippattānaṃ mahāyodhānaṃ, na bālānaṃ puthujjanasattānaṃ, na buddhādīnaṃ paṇḍitānaṃ, na cakkavattiādīnaṃ issarānaṃ, na niddhanānaṃ daliddādīnaṃ lajjati, sabbepime sattā maccuparāyaṇā maraṇamukhe saṃbhaggavibhaggā bhavantiyevā”ti dassanattam vuttā.

Niccaṃ patanatoti idaṃ vuttaṃ hoti - yathā hi tāta bharata, pakkānaṃ phalānaṃ pakkakālato paṭṭhāya “idāni vaṇṭā chijjivā patissanti, idāni patissanti”ti patanato bhayaṃ niccaṃ dhuvaṃ ekaṃsikameva bhavati, evaṃ āsaṅkanīyato evaṃ jātānaṃ maccānampi ekaṃsikaṃyeva maraṇato bhayaṃ, natthi so khaṇo vā layo vā yattha tesam maraṇaṃ na āsaṅkitabbaṃ bhavyeyyāti.

Sāyanti vikāle. Iminā rattibhāge ca diṭṭhānaṃ divasabhāge adassanaṃ, divasabhāge ca diṭṭhānaṃ rattibhāge adassanaṃ dīpeti. Kiñcidatthanti “pitā me, putto me”tiādīhi paridevamānova poso sammūlho attānaṃ hiṃsanto kilamento appamattakampi attam āhareyya. Kayirā tam vicakkhaṇoti atha paṇḍito puriso evaṃ paridevaṃ kareyya, yasmā pana paridevanto mataṃ vā ānetum aññaṃ vā tassa vaḍḍhiṃ kātuṃ na sakkoti, tasmā niratthakattā paridevitassa paṇḍitā na paridevanti.

Attānamattanoti attano attabhāvaṃ sokaparidevadukkhena hiṃsanto. Na tenāti tena paridevena paralokaṃ gatā sattā na pārenti na yāpenti. Niratthāti tasmā tesam matasattānaṃ ayaṃ paridevanā niratthakā. Saraṇanti nivāsagehaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathā paṇḍito puriso attano vasanāgāre āditte muhuttampi vosānaṃ anāpajjitvā ghaṭasatena ghaṭasahassena vārinā nibbāpayateva, evaṃ dhīro uppatitaṃ sokaṃ khippameva nibbāpaye. Tūlaṃ viya ca vāto yathā saṇṭhātuṃ na sakkoti, evaṃ dhamṣaye viddhamseyyāti attho.

Macco ekova accetīti ettha tāta bharata, ime sattā kammassakā nāma, tathā hi ito paralokaṃ gacchanto satto ekova acceti atikkamati, khattiyādikule jāyamānopi ekova gantvā jāyati. Tattha tattha pana ñātimittasaṃyogena “ayaṃ me pitā, ayaṃ me mātā, ayaṃ me mitto”ti saṃyogaparamātveva sambhogā sabbapāṇinaṃ, paramatthena pana tīsupi bhavesu kammassakāvete sattāti attho.

Tasmāti yasmā etesaṃ sattānaṃ ñātimittasaṃyogaṃ ñātimittaparibhogamattaṃ ṭhapetvā ito paraṃ aññaṃ natthi, tasmā. Sampassatoti imaṃca parañca lokaṃ

nānābhāvavinābhāvameva sammā passato. Aññāya dhammanti
aṭṭhavidhalokadhammaṃ jānitvā. Hadaṃ manañcāti idaṃ ubhayampi cittasseva
nāmaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti -

“Lābho alābho yaso ayaso ca, nindā pasaṃsā ca sukhañca dukkhaṃ;
Ete aniccā manujesu dhammā, mā soca kiṃ socasi poṭṭhapādā”ti. -

Imesaṃ aṭṭhannaṃ lokadhammānaṃ yena kenaci cittaṃ pariyādīyati, tassa ca
aniccataṃ ñatvā tṭhitassa dhīrassa pituputtamaraṇādivatthukā mahantāpi sokā
hadaṃ na tāpayantīti. Etaṃ vā aṭṭhavidhaṃ lokadhammaṃ ñatvā tṭhitassa
hadayavatthuñca manañca mahantāpi sokā na tāpayantīti evampettha attho
daṭṭhabbo.

Sohaṃ dassaṃca bhokkhañcāti gāthāya - tāta bharata, andhabālānaṃ sattānaṃ viya
mama rodanaparidevanaṃ nāma na anucchavikaṃ, ahaṃ pana pitu accayena tassa
tṭhāne tṭhatvā kapaṇādīnaṃ dānārahānaṃ dānaṃ, tṭhānantarārahānaṃ tṭhānantaraṃ,
yasārahānaṃ yasaṃ dassāmi, pitarā me paribhuttanayena issariyaṃ paribhuñjissāmi,
ñātake ca posessāmi, avasesaṃca antoparijanādikaṃ janaṃ pālessāmi,
dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ dhammikaṃ rakkhāvaraṇaguttiṃ karissāmīti evaṃhi
jānato paṇḍitapurisassa anurūpaṃ kiccanti attho.

Parisā imaṃ rāmapaṇḍitassa aniccatāpakāsaṃ dhammadesanaṃ sutvā nissokā
ahesuṃ. Tato bharatakumāro rāmapaṇḍitaṃ vanditvā “bārāṇasirajjaṃ
sampaṭicchathā”ti āha. Tāta lakkhaṇaṃca, sītādeviñca gahetvā gantvā rajjaṃ
anusāsathāti. Tumhe pana, devāti. Tāta, mama pitā “dvādasavassaccayena āgantvā
rajjaṃ kāreyyāsī”ti maṃ avoca, ahaṃ idāneva gacchanto tassa vacanakaro nāma na
homi, aññānīpi tīṇi vassāni atikkamitvā āgamissāmīti. “Ettakaṃ kālaṃ ko rajjaṃ
kāressatī”ti? “Tumhe kārethā”ti. “Na mayaṃ kāressāmā”ti. “Tena hi yāva
mamāgamanā imā pādukā kāressanti”ti attano tiṇapādukā omuñcitvā adāsi. Te
tayopi janā pādukā gahetvā rāmapaṇḍitaṃ vanditvā mahājanaparivutā bārāṇasiṃ
agamaṃsu. Tīṇi saṃvaccharāni pādukā rajjaṃ kāresuṃ. Amaccā tiṇapādukā
rājapallaṅke tṭhapetvā aḍḍaṃ vinicchinanti. Sace dubbinicchito hoti, pādukā
aññamaññaṃ paṭihaññanti. Tāya saññāya puna vinicchinanti. Sammā vinicchitakāle
pādukā nissaddā sannisīdanti. Rāmapaṇḍito tiṇṇaṃ saṃvaccharānaṃ accayena
araññaṃ nikkhamitvā bārāṇasinagaraṃ patvā uyyānaṃ pāvisi. Tassa āgamanabhāvaṃ
ñatvā kumārā amaccagaṇaparivutā uyyānaṃ gantvā sītaṃ aggamahesiṃ katvā
ubhinnaṃ abhisekaṃ akaṃsu. Evaṃ abhisekappatto mahāsatto alaṅkatarathe
tṭhatvā mahantena parivārena nagaraṃ pavisitvā padakkhiṇaṃ katvā
candakapāsādavarassa mahātalaṃ abhiruhi. Tato paṭṭhāya soḷasa vassasahassāni
dhammena rajjaṃ kāretvā āyupariyosāne saggapuraṃ pūresi.

96. “Dasa vassasahassāni, saṭṭhi vassasatāni ca;
Kambugīvo mahābāhu, rāmo rajjamakārayī”ti. -

Ayaṃ abhisambuddhagāthā tamatthaṃ dīpeti.

Tattha kambugīvoti suvaṇṇāḷiṅgasadisagīvo. Suvaṇṇaṃhi kambūti vuccati.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā dasarathamahārājā
suddhodanamahārājā ahosi, mātā mahāmāyādevī, sītā rāhulamātā, bharato ānando,

lakkhaṇo sārīputto, parisā buddhaparisā, rāmapaṇḍito pana ahameva ahosinti.

Dasarathajātakavaṇṇanā sattamā.

462. Saṃvarajātakavaṇṇanā

Jānanto no mahārājāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossatṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira sāvattvivāsī kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā laddhūpasampado ācariyupajjhāyavattaṃ pūrento ubhayāni pātimokkhāni paguṇāni katvā paripuṇṇapañcavasso kammaṭṭhānaṃ gahetvā “araññe vasissāmī”ti ācariyupajjhāye āpucchitvā kosalaratṭhe ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā tattha iriyāpathe pasannamanussehi paṇṇasālaṃ katvā upatṭhiyamāno vassaṃ upagantvā yuñjanto ghaṭento vāyamanto accāraddhena vīriyena temāsāṃ kammaṭṭhānaṃ bhāvetvā obhāsamattampi uppādetuṃ asakkonto cintesi “addhā ahaṃ satthārā desitesu catūsu puggalesu padaparamo, kiṃ me araññavāsena, jetavanaṃ gantvā tathāgatassa rūpasiriṃ passanto madhuradhammadesanaṃ suṇanto vītināmessāmī”ti. So vīriyaṃ ossajitvā tato nikkhanto anupubbena jetavanaṃ gantvā ācariyupajjhāyehi ceva sandiṭṭhasambhattehi ca āgamanakāraṇaṃ puṭṭho tamatthaṃ kathetvā tehi “kasmā evamakāsi”ti garahitvā satthu santikaṃ netvā “kiṃ, bhikkhave, aniccamānaṃ bhikkhuṃ ānayitthā”ti vutte “ayaṃ, bhante, vīriyaṃ ossajitvā āgato”ti ārocite satthā “saccaṃ kirā”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kasmā bhikkhu vīriyaṃ ossaji, imasmiñhi sāsane nibbīriyassa kusītapuggalassa aggaphalaṃ arahattaṃ nāma natthi, āraddhavīriyā imaṃ dhammaṃ ārādhenti, tvaṃ kho pana pubbe vīriyavā ovādakkhamo, teneva kāraṇena bārāṇasirañño puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho hutvāpi paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā setacchattaṃ pattosi”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente saṃvarakumāro nāma puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho ahosi. Rājā ekekaṃ puttaṃ “sikkhitabbayuttakaṃ sikkhāpethā”ti ekekassa amaccassa adāsi. Saṃvarakumārassa ācariyo amacco bodhisatto ahosi paṇḍito byatto rājaputtassa pituṭṭhāne ṭhito. Amaccā sikkhitasippe rājaputte rañño dassesuṃ. Rājā tesāṃ janapadaṃ datvā uyyojesi. Saṃvarakumāro sabbasippassa nipphattiṃ patvā bodhisattaṃ pucchi “tāta, sace maṃ pitā janapadaṃ peseti, kiṃ karomī”ti? “Tāta, tvaṃ janapade dīyamāne taṃ aggahetvā ‘deva ahaṃ sabbakaniṭṭho, mayipi gate tumhākaṃ pādamūlaṃ tucchaṃ bhavissati, ahaṃ tumhākaṃ pādamūleyeva vasissāmī”ti vadeyyāsi”ti. Athekadivasāṃ rājā saṃvarakumāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisinnaṃ pucchi “kiṃ tāta, sippaṃ te niṭṭhita”nti? “Āma, devā”ti. “Tuyhampi janapadaṃ demī”ti. “Deva tumhākaṃ pādamūlaṃ tucchaṃ bhavissati, pādamūleyeva vasissāmī”ti. Rājā tussitvā “sādhū”ti sampatīcchi. So tato paṭṭhāya rañño pādamūleyeva hutvā punapi bodhisattaṃ pucchi “tāta aññaṃ kiṃ karomī”ti? “Tāta rājānaṃ ekaṃ purāṇuyyānaṃ yācāhi”ti. So “sādhū”ti uyyānaṃ yācitvā tattha jātakehi pupphaphalehi nagare issarajanaṃ saṅgaṇhitvā puna “kiṃ karomī”ti pucchi. “Tāta, rājānaṃ āpucchitvā antonagare bhattavetaṇaṃ tvameva dehī”ti. So tathā katvā antonagare kassaci kiñci ahāpetvā bhattavetaṇaṃ datvā puna bodhisattaṃ pucchitvā rājānaṃ viññāpetvā antonivesane dāsaporisānampi hatthīnampi assānampi balakāyassapi vattaṃ aparihāpetvā adāsi, tirojanapadehi āgatānaṃ dūtādīnaṃ nivāsaṭṭhānādīni vāñijānaṃ suṅkanti

sabbakaraṇīyāni attanāva akāsi. Evaṃ so mahāsattassa ovāde ṭhatvā sabbam antojanañca bahijanañca nāgare ca raṭṭhavāsino ca āgantuke ca āyavattane ca tena tena saṅgahavatthunā ābandhitvā saṅgaṇhi, sabbesaṃ piyo ahosi manāpo.

Aparabhāge rājānaṃ maraṇamañce nipannaṃ amaccā pucchiṃsu “deva, tumhākaṃ accayena setacchattaṃ kassa demā”ti? “Tāta, mama puttā sabbepi setacchattassa sāminova. Yo pana tumhākaṃ manaṃ gaṇhāti, tasseva setacchatthaṃ dadeyyāthā”ti. Te tasmiṃ kālakate tassa sarīraparihāraṃ katvā sattame divase sannipatitvā “raññā ‘yo tumhākaṃ manaṃ gaṇhāti, tassa setacchattaṃ ussāpeyyāthā”ti vuttaṃ, amhākañca ayaṃ saṃvarakumāro manaṃ gaṇhāti”ti ñātakehi parivāritā tassa kañcanamālaṃ setacchattaṃ ussāpayiṃsu. Saṃvaramahārājā bodhisattassa ovāde ṭhatvā dhammena rajjaṃ kāresi. Itare ekūnasatakumārā “pitā kira no kālakato, saṃvarakumārassa kira setacchattaṃ ussāpesuṃ, so sabbakaniṭṭho, tassa chattaṃ na pāpuṇāti, sabbajetṭhakassa chattaṃ ussāpessāmā”ti ekato āgantvā “chattaṃ vā no detu, yuddhaṃ vā”ti saṃvaramahārājassa paṇṇaṃ pesetvā nagaraṃ uparundhiṃsu. Rājā bodhisattassa taṃ pavattiṃ ārocetvā “idāni kiṃ karomā”ti pucchi. Mahārāja, tava bhātikehi saddhiṃ yujjhanakiccaṃ natthi, tvaṃ pitu santakaṃ dhaṇaṃ satakoṭṭhāse kāretvā ekūnasataṃ bhātikānaṃ pesetvā “imaṃ tumhākaṃ koṭṭhāsaṃ pitu santakaṃ gaṇhatha, nāhaṃ tumhehi saddhiṃ yujjhāmī”ti sāsanaṃ paṇṇāhīti. So tathā akāsi. Athassa sabbajetṭhabhātiko uposathakumāro nāma sese āmantetvā “tātā, rājānaṃ nāma abhibhavituṃ samatthā nāma natthi, ayañca no kaniṭṭhabhātiko paṭisattupi hutvā na tiṭṭhati, amhākaṃ pitu santakaṃ dhaṇaṃ pesetvā ‘nāhaṃ tumhehi saddhiṃ yujjhāmī’ti pesesi, na kho pana mayaṃ sabbepi ekakkhaṇe chattaṃ ussāpessāma, ekasseva chattaṃ ussāpessāma, ayameva rājā hotu, etha taṃ passitvā rājakuṭumbaṃ paṭicchādetvā amhākaṃ janapadameva gacchāmā”ti āha. Atha te sabbepi kumārā nagaradvāraṃ vivarāpetvā paṭisattuno ahutvā nagaraṃ pavisīṃsu.

Rājāpi tesam amaccehi paṇṇākāraṃ gāhāpetvā paṭimaggaṃ peseti. Kumārā nātimahantena parivārena pattikāva āgantvā rājanivesanaṃ abhiruhitvā saṃvaramahārājassa nipaccakāraṃ dassetvā nīcāsane nisīdiṃsu. Saṃvaramahārājā setacchattassa heṭṭhā sīhāsane nisīdi, mahanto yaso mahantaṃ sirisobhaggaṃ ahosi, olokitolokitaṭṭhānaṃ kampi. Uposathakumāro saṃvaramahārājassa sirivibhavaṃ oloketvā “amhākaṃ pitā attano accayena saṃvarakumārassa rājabhāvaṃ ñatvā maññe amhākaṃ janapade datvā imassa na adāsī”ti cintetvā tena saddhiṃ sallapanto tisso gāthā abhāsi -

97. “Jānanto no mahārāja, tava sīlaṃ janādhipo;
Ime kumāre pūjento, na taṃ kenaci maññatha.
98. “Tiṭṭhante no mahārāje, adu deve divaṅgate;
Ñātī taṃ samanuññiṃsu, sampassaṃ atthamattano.
99. “Kena saṃvara vattena, sañjāte abhitiṭṭhasi;
Kena taṃ nātivattanti, ñātisaṅghā samāgatā”ti.

97-99. Tattha jānanto noti jānanto nu. Janādhipoti amhākaṃ pitā narindo. Imeti ime ekūnasate kumāre. Pāḷipotthakesu pana “aññe kumāre”ti likhitaṃ. Pūjentoti tena tena janapadena mānento. Na taṃ kenacīti khuddakenāpi kenaci janapadena taṃ pūjetabbaṃ na maññittha, “ayaṃ mama accayena rājā bhavissatī”ti ñatvā maññe

attano pādamūleyeva vāsesīti. Tiṭṭhante noti tiṭṭhante nu, dharamāneyeva nūti pucchati, adu deveti udāhu amhākaṃ pitari divaṅgate attano atthaṃ vuḍḍhiṃ passantā saddhiṃ rājakārakehi negamajānapadehi ñātayo taṃ “rājā hohī”ti samanunñimsu. Vattenāti sīlācārena. Sañjāte abhitiṭṭhasīti samānajātike ekūnasatabhātaro abhibhavitvā tiṭṭhasi. Nātivattantīti na abhibhavanti.

Taṃ sutvā saṃvaramahārājā attano guṇaṃ kathento cha gāthā abhāsi -

100. “Na rājaputta usūyāmi, samaṇānaṃ mahesinaṃ;
Sakkaccaṃ te namassāmi, pāde vandāmi tādinaṃ.
101. “Te maṃ dhammaguṇe yuttaṃ, sussūsamanusūyakaṃ;
Samaṇā manusāsanti, isi dhammaguṇe ratā.
102. “Tesāhaṃ vacanaṃ sutvā, samaṇānaṃ mahesinaṃ;
Na kiñci atimaññāmi, dhamme me nirato mano.
103. “Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
Tesaṃ nappaṭibandhāmi, niviṭṭhaṃ bhattavetanaṃ.
104. “Mahāmattā ca me atthi, mantino paricārakā;
Bārāṇasiṃ voharanti, bahumaṃsasurodanaṃ.
105. “Athopi vāṇijā phītā, nānāraṭṭhehi āgatā;
Tesu me vihitā rakkhā, evaṃ jānāhuposathā”ti.

100-105. Tattha na rājaputtāti ahaṃ rājaputta, kañci sattaṃ “ayaṃ sampatti imassa mā hotū”ti na usūyāmi. Tādinanti tādilakkhaṇayuttānaṃ samitapāpatāya samaṇānaṃ mahantānaṃ sīlakkhandhādīnaṃ guṇānaṃ esitatāya mahesīnaṃ dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ pañcapaṭiṭṭhitena pāde vandāmi, dānaṃ dadanto dhammikañca nesaṃ rakkhāvaraṇaguttiṃ paccupaṭṭhapento sakkaccaṃ te namassāmi, manena sampiyāyanto ca pūjemīti attho. Te manti te samaṇā maṃ “ayaṃ dhammakotṭhāse yuttapayutto sussūsaṃ anusūyako”ti tathato ñatvā maṃ dhammaguṇe yuttaṃ sussūsaṃ anusūyakaṃ anusāsanti, “idaṃ kara, idaṃ mā karī”ti ovaḍantīti attho. Tesāhanti tesaṃ ahaṃ. Hatthārohāti hatthiṃ āruya yujjhanakā yodhā. Anīkaṭṭhāti hatthānikādīsu ṭhitā. Rathikāti rathayodhā. Pattikārakāti pattinova. Niviṭṭhanti yaṃ tehi sajjitaṃ bhattañca vetanañca, ahaṃ taṃ nappaṭibandhāmi, aparihāpetvā dadāmīti attho.

Mahāmattāti bhātika, mayhaṃ mahāpaññā mantesu kusalā mahāamaccā ceva avasesamantino ca paricārakā atthi. Iminā imaṃ dasseti “tumhe mantasampanne paṇḍite ācariye na labhittha, amhākaṃ pana ācariyā paṇḍitā upāyakusalā, te no setacchattena yojesu”nti. Bārāṇasinti bhātika, mama chattaṃ ussāpitakālato paṭṭhāya “amhākaṃ rājā dhammiko anvaddhamāsaṃ devo vassati, tena sassāni sampajjanti, bārāṇasiyaṃ bahuṃ khāditabbayuttakaṃ macchamaṃsaṃ pāyitabbayuttakaṃ surodakañca jāta”nti evaṃ raṭṭhavāsino bahumaṃsasurodakaṃ katvā bārāṇasiṃ voharanti. Phītāti hatthiratanaassaratanaṃ uttaratanādīni āharitvā nirupaddavā vohāraṃ karontā phītā samiddhā. Evaṃ jānāhīti bhātika uposatha ahaṃ imehi ettakehi kāraṇehi sabbakaniṭṭhohi hutvā mama bhātike abhibhavitvā setacchattaṃ patto, evaṃ jānāhīti.

Athassa guṇaṃ sutvā uposathakumāro dve gāthā abhāsi -

106. “Dhammena kira ñātinaṃ, rajjaṃ kārehi saṃvara;
Medhāvī paṇḍito cāsi, athopi ñātinaṃ hito.

107. “Taṃ taṃ ñātiparibyūḷhaṃ, nānāratanamocitaṃ;
Amittā nappasahanti, indaṃva asurādhipo”ti.

106-107. Tattha dhammena kira ñātīnanti tāta saṃvara mahārāja, dhammena kira tvaṃ ekūnasatānaṃ ñātinaṃ attano jeṭṭhabhātikānaṃ ānubhāvaṃ abhibhavasi, ito paṭṭhāya tvameva rajjaṃ kārehi, tvameva medhāvī ceva paṇḍito ca ñātinañca hitoti attho. Taṃ tanti evaṃ vividhaguṇasampannaṃ taṃ. Ñātiparibyūḷhanti amhehi ekūnasatehi ñātakehi parivāritaṃ. Nānāratanamocitanti nānāratanehi ocitaṃ sañcitaṃ bahuratanasañcayaṃ. Asurādhipoti yathā tāvatiṃsehi parivāritaṃ indaṃ asurarājā nappasahati, evaṃ amhehi ārakkhaṃ karontehe parivāritaṃ taṃ tiyojanasatike kāsiraṭṭhe dvādasayojanikāya bārāṇasiyā rajjaṃ kārentaṃ amittā nappasahantīti dīpeti.

Saṃvaramahārājā sabbesampi bhātikānaṃ mahantaṃ yasaṃ adāsi. Te tassa santike māsaḍḍhamāsaṃ vasitvā “mahārāja janapadesu coresu utṭhahantesu mayaṃ jānissāma, tvaṃ rajjasukhaṃ anubhavā”ti vatvā attano attano janapadaṃ gatā. Rājāpi bodhisattassa ovāde ṭhatvā āyupariyosāne devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “bhikkhu evaṃ tvaṃ pubbe ovādakkhamo, idāni kasmā vīriyaṃ na akāsi”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi.

Tadā saṃvaramahārājā ayaṃ bhikkhu ahosi, uposathakumāro sārīputto, sesabhātikā therānuthera, parisā buddhaparisā, ovādadāyako amacco pana ahameva ahosinti.

Saṃvarajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

463. Suppārakajātakavaṇṇanā

Ummujjanti nimujjantīti idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi sāyanhasamaye tathāgatassa dhammaṃ desetum nikkhamanaṃ āgamayamānā bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā “āvuso, aho satthā mahāpañño puthupañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño nibbedhikapañño tatra tatra upāyapaññāya samannāgato vipulāya pathavīsamāya, mahāsamuddo viya gambhīrāya, ākāso viya vitthiṇṇāya, sakalajambudīpasmiñhi utṭhitapañño dasabalaṃ atikkamitvā gantaṃ samattho nāma natthi. Yathā mahāsamudde utṭhitaūmiyo velaṃ nātikkamanti, velaṃ patvāva bhijjanti, evaṃ na koci pañño dasabalaṃ atikkamati, satthu pādamūlaṃ patvā bhijjatevā”ti dasabalassa mahāpaññāpāramiṃ vaṇṇesum. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, tathāgato idāneva paññavā, pubbepi aparipakke ñāṇe paññavāva, andho hutvāpi mahāsamudde udakasaññāya ‘imasmiṃ imasmiṃ samudde idaṃ nāma idaṃ nāma ratana’nti aññāsi”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe kururājā nāma rajjaṃ kāresi, kurukacchaṃ nāma paṭṭanagāmo ahosi. Tadā bodhisatto kurukacche niyāmakajeṭṭhakassa putto hutvā nibbatti pāsādiko suvaṇṇavaṇṇo, “suppārakakumāro”tissa nāmaṃ kariṃsu. So mahantena

parivārena vaḍḍhanto soḷasavassakāleyeva niyāmakasippe nipphattiṃ patvā aparabhāge pitu accayena niyāmakajetṭhako hutvā niyāmakakammaṃ akāsi, paṇḍito ñāṇasampanno ahosi. Tena āruḷhanāvāya byāpatti nāma natthi. Tassa aparabhāge loṇajalapahaṭṭāni dvepi cakkhūni nassimṣu. So tato paṭṭhāya niyāmakajetṭhako hutvāpi niyāmakakammaṃ akatvā “rājānaṃ nissāya jīvissāmī”ti rājānaṃ upasaṅkami. Atha naṃ rājā agghāpaniyakamme ṭhapesi. So tato paṭṭhāya rañño hatthiratanaaassaratanamuttasāramaṇisārādīni agghāpesi.

Athekadivasam “rañño maṅgalaḥatthī bhavissatī”ti kālāpāsāṇakūṭavaṇṇaṃ ekaṃ vāraṇaṃ ānesuṃ. Taṃ disvā rājā “paṇḍitassa dassethā”ti āha. Atha naṃ tassa santikaṃ nayimṣu. So hatthena tassa sarīraṃ parimajjitvā “nāyaṃ maṅgalaḥatthī bhavituṃ anucchaviko, pādehi vāmanadhātuko esa, etañhi mātā vijāyamānā aṅkena sampāṭicchituṃ nāsakkhi, tasmā bhūmiyaṃ patitvā pacchimapādehi vāmanadhātuko hotī”ti āha. Hatthiṃ gahetvā āgate pucchimṣu. Te “saccaṃ paṇḍito kathetī”ti vadiṃsu. Taṃ kāraṇaṃ rājā sutvā tuṭṭho tassa aṭṭha kahāpaṇe dāpesi.

Punekadivasam “rañño maṅgalaḥatthī bhavissatī”ti ekaṃ assaṃ ānayimṣu. Tampi rājā paṇḍitassa santikaṃ pesesi. So tampi hatthena parāmasitvā “ayaṃ maṅgalaḥatthī bhavituṃ na yutto, etassa hi jātadivaseyeva mātā mari, tasmā mātu khīraṃ alabhanto na sammā vaḍḍhito”ti āha. Sāpissa kathā saccāva ahosi. Tampi sutvā rājā tussitvā aṭṭha kahāpaṇe dāpesi. Athekadivasam “rañño maṅgalaratho bhavissatī”ti rathaṃ āhariṃsu. Tampi rājā tassa santikaṃ pesesi. So tampi hatthena parāmasitvā “ayaṃ ratho susirarukkheṇa kato, tasmā rañño nānucchaviko”ti āha. Sāpissa kathā saccāva ahosi. Rājā tampi sutvā aṭṭheva kahāpaṇe dāpesi. Athassa mahagghaṃ kambalaratanaṃ āhariṃsu. Tampi tasseeva pesesi. So tampi hatthena parāmasitvā “imassa mūsikacchinnaṃ ekaṭṭhānaṃ atthī”ti āha. Sodhentā taṃ disvā rañño ārocesuṃ. Rājā sutvā tussitvā aṭṭheva kahāpaṇe dāpesi.

So cintesi “ayaṃ rājā evarūpānīpi acchariyāni disvā aṭṭheva kahāpaṇe dāpesi, imassa dāyo nhāpitadāyo, nhāpitajātiko bhavissati, kiṃ me evarūpena rājupaṭṭhānena, attano vasanaṭṭhānameva gamissāmī”ti. So kurukacchapaṭṭhānameva paccāgami. Tasmim tattha vasante vāṇijā nāvaṃ sajjetvā “kaṃ niyāmakam karissāmā”ti mantesuṃ. “Suppārakapaṇḍitena āruḷhanāvā na byāpajjati, esa paṇḍito upāyakusalo, andho samānopi suppārakapaṇḍitova uttamo”ti taṃ upasaṅkamitvā “niyāmako no hohī”ti vatvā “tātā, ahaṃ andho, kathaṃ niyāmakakammaṃ karissāmī”ti vutte “sāmi, andhāpi tumheyyeva amhākaṃ uttamā”ti punappunaṃ yāciyamāno “sādhu tātā, tumhehi ārocitasāññāya niyāmako bhavissāmī”ti tesam nāvaṃ abhiruhi. Te nāvāya mahāsamuddaṃ pakkhandimṣu. Nāvā satta divasāni nirupaddavā agamāsi, tato akālāvātaṃ uppātitaṃ uppajji, nāvā cattāro māse pakatisamuddapiṭṭhe vicaritvā khuramālīsamuddaṃ nāma pattā. Tattha macchā manussasamānasarīrā khuranāsā uduke ummujjanimujjaṃ karonti. Vāṇijā te disvā mahāsattaṃ tassa samuddassa nāmaṃ pucchantā paṭṭhamam gāthamāhaṃsu -

108. “Ummujjanti nimujjanti, manussā khuranāsikā;
Suppāraḥkaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo aya”nti.

Evaṃ tehi puṭṭho mahāsatto attano niyāmakasuttena saṃsanditvā dutiyaṃ gāthamāha -

109. “Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ;

Nāvāya vippanaṭṭhāya, khuramālīti vuccatī''ti.

Tattha payātānanti kurukacchapattānā nikkhamitvā gacchantānaṃ. Dhanesinanti tumhākaṃ vāṇijānaṃ dhanam pariyesantānaṃ. Nāvāya vippanaṭṭhāyāti tāta tumhākaṃ imāya videsaṃ pakkhandanāvāya kammakārakaṃ pakatisamuddaṃ atikkamitvā sampatto ayaṃ samuddo ''khuramālī''ti vuccati, evametaṃ paṇḍitā kathentīti.

Tasmiṃ pana samudde vajiraṃ ussannaṃ hoti. Mahāsatto ''sacāhaṃ 'ayaṃ vajirasamuddo'ti evaṃ etesaṃ kathessāmi, lobhena bahuṃ vajiraṃ gaṇhitvā nāvaṃ osīdāpessanti''ti tesam anācikkhitvāva nāvaṃ laggāpetvā upāyenaṃ yottaṃ gahetvā macchagahaṇaniyāmena jālaṃ khipāpetvā vajirasāraṃ uddharitvā nāvāyaṃ pakkhipitvā aññaṃ appagghabhaṇḍaṃ chaḍḍāpesi. Nāvā taṃ samuddaṃ atikkamitvā purato aggimāliṃ nāma gatā. So pajjalitaaggikkhandho viya majjhanhikasūriyo viya ca obhāsaṃ muñcanto aṭṭhāsi. Vāṇijā -

110. ''Yathā aggīva sūriyova, samuddo paṭidissati;
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo aya''nti. -

gāthāya taṃ pucchimsu;

Mahāsattopi tesam anantaragāthāya kathesi -

111. ''Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ;
Nāvāya vippanaṭṭhāya, aggimālīti vuccatī''ti.

Tasmiṃ pana samudde suvaṇṇaṃ ussannaṃ ahosi. Mahāsatto purimanayeneva tatopi suvaṇṇaṃ gāhāpetvā nāvāyaṃ pakkhipāpesi. Nāvā tampi samuddaṃ atikkamitvā khīraṃ viya dadhiṃ viya ca obhāsantaṃ dadhimāliṃ nāma samuddaṃ pāpuṇi. Vāṇijā -

112. ''Yathā dadhīva khīraṃva, samuddo paṭidissati;
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo aya''nti. -

Gāthāya tassapi nāmaṃ pucchimsu.

Mahāsatto anantaragāthāya ācikkhi -

113. ''Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ;
Nāvāya vippanaṭṭhāya, dadhimālīti vuccatī''ti.

Tasmiṃ pana samudde rajataṃ ussannaṃ ahosi. So tampi upāyena gāhāpetvā nāvāyaṃ pakkhipāpesi. Nāvā tampi samuddaṃ atikkamitvā nīlakuṣaṇḍaṃ viya sampannasassaṃ viya ca obhāsamānaṃ nīlavaṇṇaṃ kusamāliṃ nāma samuddaṃ pāpuṇi. Vāṇijā -

114. ''Yathā kusova sassova, samuddo paṭidissati;
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo aya''nti. -

Gāthāya tassapi nāmaṃ pucchimsu.

So anantaragāthāya ācikkhi -

115. ''Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ;

Nāvāya vippanaṭṭhāya, kusamālīti vuccatī”ti.

Tasmim̐ pana samudde nīlamaṇiratanam̐ ussannam̐ ahosi. So tampi upāyeneva gāhāpetvā nāvāyam̐ pakkhipāpesi. Nāvā tampi samuddam̐ atikkamitvā naḷavanam̐ viya veḷuvanam̐ viya ca khāyamānam̐ naḷamālīm̐ nāma samuddam̐ pāpuṇi. Vāṇijā -

116. “Yathā naḷova veḷūva, samuddo paṭidissati;
Suppārakam̐ tam̐ pucchāma, samuddo katamo aya”nti. -

Gāthāya tassapi nāmam̐ pucchiṃsu.

Mahāsatto anantaragāthāya kathesi -

117. “Kurukacchā payātānam̐, vāṇijānam̐ dhanesinam̐;
Nāvāya vippanaṭṭhāya, naḷamālīti vuccatī”ti.

Tasmim̐ pana samudde masāragallam̐ veḷuriyam̐ ussannam̐ ahosi. So tampi upāyena gāhāpetvā nāvāyam̐ pakkhipāpesi. Aparo nayo - naḷoti vicchikanaḷopi kakkāṭakanaḷopi, so rattavaṇṇo hoti. Veḷūti pana pavālassetaṃ nāmam̐, so ca samuddo pavāḷussanno rattobhāso ahosi, tasmā “yathā naḷova veḷuvā”ti pucchiṃsu. Mahāsatto tato pavāḷam̐ gāhāpesīti.

Vāṇijā naḷamālīm̐ atikkantā balavāmukhasamuddam̐ nāma passiṃsu. Tattha udakam̐ kaḍḍhitvā kaḍḍhitvā sabbato bhāgena uggacchati. Tasmim̐ sabbato bhāgena uggate udakam̐ sabbato bhāgena chinnaṃ papātamaḥsobbho viya paññāyati, ūmiyā uggatāya ekato papātasadisam̐ hoti, bhayaajanano saddo uppajjati sotāni bhindanto viya hadayam̐ phāḷento viya ca. Tam̐ disvā vāṇijā bhītatasitā -

118. “Mahabbhayo bhiṃsanako, saddo suyyatimānuso;
Yathā sobbho papātova, samuddo paṭidissati;
Suppārakam̐ tam̐ pucchāma, samuddo katamo aya”nti. -

Gāthāya tassapi nāmam̐ pucchiṃsu.

Tattha suyyatimānusoti suyyati amānuso saddo.

119. “Kurukacchā payātānam̐, vāṇijānam̐ dhanesinam̐;
Nāvāya vippanaṭṭhāya, balavāmukhīti vuccatī”ti. -

Bodhisatto anantaragāthāya tassa nāmam̐ ācikkhitvā “tātā, imam̐ balavāmukhasamuddam̐ patvā nivattitum̐ samatthā nāvā nāma natthi, ayam̐ sampattanāvam̐ nimujjāpetvā vināsam̐ pāpeti”ti āha. Tañca nāvam̐ satta manussasatāni abhiruhiṃsu. Te sabbe maraṇabhayaabhītā ekappahāreneva avīcimhi paccamānasattā viya atikāruṇṇam̐ ravam̐ muñciṃsu. Mahāsatto “ṭhapetvā maṃ añño etesaṃ sotthibhāvam̐ kātum̐ samattho nāma natthi, saccakiriyāya tesam̐ sotthim̐ karissāmī”ti cintetvā te āmantetvā āha - “tātā, khippam̐ maṃ gandhodakena nhāpetvā ahatavatthāni nivāsāpetvā puṇṇapātim̐ sajjetvā nāvāya dhure ṭhapethā”ti. Te vegena tathā kariṃsu. Mahāsatto ubhohi hatthehi puṇṇapātim̐ gahetvā nāvāya dhure ṭhito saccakiriyam̐ karonto osānagāthamāha -

120. “Yato sarāmi attānam̐, yato pattosmi viññutam̐;
Nābhijānāmi sañcicca, ekapāṇampi hiṃsitam̐;
Etena saccavajjena, sotthim̐ nāvā nivattatū”ti.

Tattha yatoti yato paṭṭhāya ahaṃ attānaṃ sarāmi, yato paṭṭhāya camhi viññutaṃ pattoti attho. Ekaṇāṃpi hiṃsanti etthantare sañcicca ekaṃ kunthakipillikapāṇampi hiṃsitaṃ nābhijānāmi. Desanāṃmattameveṭaṃ, bodhisatto pana tiṇasalākampi upādāya mayā parasantakaṃ na gahitapubbaṃ, lobhavasena paradāraṃ na olokitapubbaṃ, musā na bhāsitaṃ, tiṇaggenāpi majjaṃ na pivitapubbanti evaṃ pañcasīlavasena pana saccakiriyaṃ akāsi, katvā ca pana puṇṇapāṭiyā udakaṃ nāvāya dhure abhisiñci.

Cattāro māse videsaṃ pakkhandanāvā nivattitvā iddhimā viya saccānubhāvena ekadivaseneva kurukacchapaṭṭanaṃ agamāsi. Gantvā ca pana thalepi aṭṭhusabhamattaṃ ṭhānaṃ pakkhanditvā nāvikassa gharadvāreyeva aṭṭhāsi. Mahāsatto tesaṃ vāṇijānaṃ suvaṇṇarajatamaṇipavāḷamuttavajirāni bhājetvā adāsi. “Ettakehi vo ratanehi alaṃ, mā puna samuddaṃ pavisathā”ti tesaṃ ovādaṃ datvā yāvajīvaṃ dānādīni puññaṇi katvā devapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ, bhikkhave, pubbepi tathāgato mahāpaññoyevā”ti vatvā jātaṃ samodhānesi - “tadā parisā buddhapaṇṇasā ahesuṃ, suppārakapaṇḍito pana ahameva ahosi”nti.

Suppārakajātakavaṇṇanā navamā.

Jātakuddānaṃ -

Mātuposaka juṇho ca, dhamma udaya pāṇīyo;
Yudhañcayo dasaratho, saṃvaro ca suppārako;
Ekādasanipātamhi, saṅgītā nava jātakā.

Ekādasakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1. 11. Το βιβλίο των έντεκα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org